

Вищий навчальний заклад «Український католицький університет»

Факультет суспільних наук

назва факультету

Кафедра теорії права та прав людини

(повна назва кафедри)

Пояснювальна записка

до дипломного проекту (магістерської роботи)

магістр

(освітній ступінь)

на тему «Юрисдикція Міжнародного кримінального суду»

Виконала:

студентка II курсу, групи СПЛ17/М
спеціальності

081 «Право»

(шифр і назва спеціальності)

Куц-Карпенко А.І.

(прізвище та ініціали)

Керівник проф. Заверуха І.Б.

(прізвище та ініціали)

Рецензент доц. Гнатовський М.М.

(прізвище та ініціали)

Львів – 2018 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ЮРИСДИКЦІЮ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ	7
1.1. Особливості правосуб'єктності Міжнародного кримінального суду	7
1.2. Принципи діяльності Міжнародного кримінального суду	16
1.3. Юрисдикція Міжнародного кримінального суду як особливий вид юрисдикції міжнародної установи	25
РОЗДІЛ II. ВИДИ ЮРИСДИКЦІЇ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ ТА ЇХ АНАЛІЗ	28
2.1. Предметна юрисдикція: злочини, що належать до юрисдикції Міжнародного кримінального суду	28
2.2. Часова юрисдикція: <i>ratione temporis</i>	43
2.3. Персональна юрисдикція	46
РОЗДІЛ III. СПРАВА УКРАЇНИ У МІЖНАРОДНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ СУДІ	60
3.1. Правова аргументація відповідності справи України в Міжнародному кримінальному суді до його юрисдикції (згідно першої Заяви)	60
3.2. Правова аргументація відповідності справи України в Міжнародному кримінальному суді (згідно другої Заяви)	67
3.3. Перспективи розвитку справи України в Міжнародному кримінальному суді.....	76
ВИСНОВКИ	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	87

ВСТУП

Актуальність теми. Революція Гідності, яка відбувалась в період з листопада 2013 року до лютого 2014 року; війна на Сході України, що триває до сьогодні; та анексія Автономної Республіки Крим засвідчують, що на території України і щодо її населення вчиняються злочини громадянами України та громадянами іншої держави, що можуть підпадати під визначення предметної юрисдикції Міжнародного кримінального суду. Міжнародний кримінальний суд є тією унікальною інституцією, що покликана розслідувати злочини, встановлювати правду, та карати винних тоді, коли держава з певних причин не може, або ж не бажає цього робити. На сьогоднішній день можна стверджувати про відсутність в українській владі ресурсів або ж політичної волі для розслідування усіх злочинів, що пов'язані із подіями, зазначеними вище. Так, до прикладу, за 4 роки, з 2014 по 2018 рік, у Донецькій області було зареєстровано 3243 злочини, вчинені на окупованій території, з яких розкрито лише 122 злочини.

Унікальність місії Міжнародного кримінального суду може бути реалізована винятково за певних умов та обставин. У зв'язку з цим виникає реальна потреба у визначенні випадків та ситуацій, які підлягають розслідуванню та вирішенню Міжнародним кримінальним судом, тобто підпадають під його юрисдикцію. Кожна подія, а особливо така що може бути кваліфікована як міжнародний злочин, – є унікальною за своєю суттю, і як правило, є комплексною як за складом суб'єктів, особливостями їх правового статусу, так і за іншими критеріями.

Події, які розслідуються Міжнародним кримінальним судом, є в більшості випадків багатоепізодними та складними; характеризуються наявністю владних повноважень у сторони обвинувачення в момент скоєння злочинних дій. На жаль, це часто призводить до втрати доказової інформації. Відтак, формування доказової бази є чи не найбільшим викликом як для держави, так і для громадянського суспільства. Тому Міжнародний кримінальний суд, зокрема в особі Прокурора Міжнародного кримінального суду ретельно

перевіряють фактичні та юридичні обставини на предмет їх відповідності юрисдикції Міжнародного кримінального суду.

Для того, аби Міжнародний кримінальний суд міг здійснювати юрисдикцію щодо справи України, необхідно, щоб ця справа відповідала усім видам юрисдикції, тобто відповідала низці критеріїв, які встановлені Римським Статутом та практикою Міжнародного кримінального суду.

Новизна цього дослідження полягає у тому, що вперше, на підставі аналізу юрисдикції Міжнародного кримінального суду та осмисленого розуміння його місії, здійснено комплексний аналіз Звітів Офісу Прокурора про попереднє розслідування справи України за 2015-2018 р.р. з одночасним передбаченням перспектив її розвитку, викликів та можливих обмежень.

Метою дослідження є здійснення аналізу юрисдикції Міжнародного кримінального суду через призму місії, завдань та функцій цього судового органу, та аналіз перспектив розвитку справи України в Міжнародному кримінальному суді, зокрема досягнення висновку про наявність у Міжнародного кримінального суду юрисдикції щодо ситуації в нашій державі.

Завдання магістерської роботи:

- визначити особливості правосуб'єктності Міжнародного кримінального суду та виявити причини таких особливостей;
- дослідити виклики, які постали перед міжнародною спільнотою при визначенні моделі роботи Міжнародного кримінального суду;
- проаналізувати принципи діяльності Міжнародного кримінального суду;
- проаналізувати окремі види юрисдикції Міжнародного кримінального суду: предметну, часову, персональну та територіальну юрисдикції;
- дослідити Заяви України щодо визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду *ad hoc*, провести їх правовий аналіз;
- дослідити Звіти Офісу Прокурора Міжнародного кримінального суду про попередні розслідування ситуації в Україні;

- на основі попереднього аналізу Звітів Офісу Прокурора висловити своє бачення перспектив розвитку справи України у Міжнародному кримінальному суді.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом цього дослідження є юрисдикція Міжнародного кримінального суду, серед іншого, щодо ситуації в Україні. Предметом дослідження є Римський Статут, національне законодавство України щодо здійснення правосуддя, кримінальне право України та міжнародне кримінальне право; судова практика Міжнародного кримінального суду та інших міжнародних судів, а також Заяви України щодо визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду *ad hoc* та Звіти Офісу Прокурора Міжнародного кримінального суду про попередні розслідування ситуації в Україні.

Теоретичні підходи і методологія дослідження. Досягнення мети цього дослідження стало можливим завдяки застосуванню певного комплексу загальнонаукових та спеціальних методів пізнання. З допомогою методів індукції, дедукції, а також методу моделювання було досліджено логіку формування, організацію роботи Міжнародного кримінального суду, а також зміст окремих видів юрисдикцій. Порівняльно-правові методи пізнання дозволили зрозуміти і викласти в основній частині роботи окремі процесуальні питання здійснення правосуддя Міжнародним кримінальним судом, що фактично своїм складом представляє різні правові системи, а також поширює свою юрисдикцію на держави, що належать до різних правових систем і правових звичаїв. Історичний метод пізнання був ключовим у вивченні передумов створення Міжнародного кримінального суду, та власне історії його створення. В роботі здійснено аналіз та критична оцінка різних правових позицій, їх порівняння. Також використано системний підхід до визначення ознак певних процесів та явищ.

Джерела. В процесі дослідження було проаналізовано низку фундаментальних наукових джерел, які загалом описують юрисдикційні питання діяльності Міжнародного кримінального суду. Серед зарубіжних вчених

доцільно виокремити професорів та розробників Римського статуту Л. Садат, М.С. Бассіоні, Г. Верле, А. Кассеза, П. Гаету, Г. фон Гебеля, В. Шабаса, Р. Лі, Ф. Ебойбі, А. Мухамеда, М. Шарфа, М. Фруллі, Л. Картер, М. Вагнера та інших. Щодо вітчизняних вчених, то до питання юрисдикції Міжнародного кримінального суду та ін. звертались такі вчені, як І. Марчук, М. Гнатовський, С. Кучевська, Т. Цимбрівський, В. Навроцький, К. Важна, Н. Дрьоміна, К. Бусол, В. Пилипенко та інші.

Структура роботи. Ця магістерська робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Кожен із трьох розділів поділяється ще на три підрозділи.

РОЗДІЛ І.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ЮРИСДИКЦІЮ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ

1.1. Особливості правосуб'єктності Міжнародного кримінального суду

Ідея створення міжнародного кримінального суду була одночасно і прагненням міжнародної спільноти впродовж тривалого часу. Розробники Римського Статуту стверджують, що його прийняття є результатом столітньої праці і багатьох не дуже вдалих починань, які навіть назвали “фальстартами”¹. Нюрнберзький та Токійський процеси стосувались воєнних злочинів, злочинів проти миру та злочинів проти людяності, вчинених під час Другої Світової війни². У 1990-х роках, після закінчення Холодної війни, було створено спеціальні трибунали, такі як Міжнародний кримінальний трибунал для колишньої Югославії, а також Міжнародний кримінальний трибунал щодо Руанди³. Зусилля щодо розслідування злочинів скоєних на території відповідних держав та здійснення правосуддя – були результатом консенсусу щодо того, що безкарність є неприпустимою⁴. Проте, юрисдикція цих трибуналів обмежувалась визначеною територією, часовими (темпоральними) рамками та чітко окресленим певним конфліктом. Відтак, прагнення створити незалежний, постійно діючий міжнародний кримінальний суд залишалося актуальним. Врешті, у 20 столітті було досягнуто консенсусу щодо визначень геноциду, злочинів проти людяності та воєнних злочинів.

У 1995 р. на 50-й сесії Генеральної Асамблеї ООН було прийнято рішення про скликання Міжнародної дипломатичної конференції, що відбулася 15 червня

¹ Leila Nadya Sadat. The International Criminal Court and the transformation of international law: justice for the new millennium, 2002. p. 4.

² Репецький В.М. Міжнародне публічне право: Підручник / В.М. Репецький. — К, 2011. — 437 с.

³ Там само

⁴ International Criminal Court. The ICC at a Glance [Електронний ресурс] / International Criminal Court. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/docs/ICCAAtAGlanceEng.pdf>.

— 17 липня 1998 року у місті Рим⁵. Представники із 160 країн, за якими спостерігали представники із 250 громадських організацій, зібрались для переговорів щодо створення постійно діючого міжнародного кримінального суду⁶. 17 липня 1998 року міжнародне співтовариство досягнуло історичного етапу. Після емоційного голосування, у якому 120 країн проголосували “за”, 7 “проти” і 21 країна “утримались”, було прийнято Римський Статут⁷, правову основу для створення постійного Міжнародного кримінального суду (МКС)⁹. Голоси “проти” вже тоді пророкували не просту долю МКС. Сполучені Штати Америки, що брали дуже активну і важливу участь у розробленні Статуту, проголосували “проти” документа. Достеменно не відомо, які ще країни голосували “проти”, але найбільш імовірними називають Ізраїль, Саудівську Аравію, Катар, Лівію, Ємен, Індію і Китай¹⁰. Римський Статут набрав чинності 1 липня 2002 року після його ратифікації 60-ма країнами. Сьогодні МКС розташований у Гаазі, Королівстві Нідерланди, як це і визначено у статті 3 Статуту¹¹.

Найважливішим документом, який загалом визначає структуру МКС, юрисдикцію та усі інші питання, пов’язані з його діяльністю, є Римський Статут. Статут Суду складається з преамбули та 13 Розділів (частин). Іншими джерелами, які є допоміжними у здійсненні Судом його юрисдикції є, серед

⁵ Погосян А.А. Юрисдикція міжнародного кримінального суду [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу:

<http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/3462/%D0%9F%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D1%81%D1%8F%D0%BD.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

⁶ Cherif Bassiouni. Statute of the International Criminal Court: Documentary History 1, 1998. 26 n. 135.

⁷ Коментар: надалі термін Римський Статут може позначатись як Статут, Статут МКС, Статут Міжнародного кримінального суду, Статут Суду, РС.

⁸ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998.– Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aeff7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf.

⁹ Коментар: надалі термін Міжнародний кримінальний суд може позначатись як МКС, Суд.

¹⁰ Leila Nadya Sadat. The International Criminal Court and the transformation of international law: justice for the new millennium, 2002. p. 4, n. 9

¹¹ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ст. 3. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aeff7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

іншого, Процесуальні правила та докази (Правила)¹², Елементи злочину¹³, Регламент Суду¹⁴, та інші¹⁵.

Згідно Енциклопедії “Британніка”, Міжнародний кримінальний суд – це постійний судовий орган, створений Римським Статутом Міжнародного кримінального суду для розслідування та здійснення правосуддя щодо осіб, обвинувачених у вчиненні геноциду, воєнних злочинів, та злочинів проти людяності¹⁶.

Згідно з інтерпретацією самого Суду, Міжнародний кримінальний суд – це постійний міжнародний суд, створений для того, щоб розслідувати, переслідувати та здійснювати судочинство щодо осіб, звинувачених у вчиненні найбільш тяжких злочинів. Йдеться про злочини, що турбують усю міжнародну спільноту загалом, а саме: злочини геноциду, злочини проти людяності, воєнні злочини та злочини агресії¹⁷.

У преамбулі Римського Статуту визначено ряд передумов, що спонукали міжнародну спільноту створити Міжнародний кримінальний суд, а також цілі, яких вона прагнула досягти при його створенні. Зокрема, вказано, що держави-учасниці Римського Статуту свідомі того, що всі люди об’єднані спільними зобов’язаннями, і що поєднання їхніх культур творить спільну спадщину. Людство стурбоване, що ця тендітна мозаїка може бути зруйнована в будь-яку хвилину¹⁸. Держави-учасниці пам’ятають, що протягом двадцятого століття мільйони дітей, жінок та чоловіків стали жертвами немислимих жахів, що їх

¹² International Criminal Court. Rules of Procedure and Evidence [Електронний ресурс] / International Criminal Court – 2002. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.icc-cpi.int/resource-library/Documents/RulesProcedureEvidenceEng.pdf>.

¹³ International Criminal Court. Elements of Crimes [Електронний ресурс] / International Criminal Court – 2010. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.icc-cpi.int/resource-library/Documents/ElementsOfCrimesEng.pdf>.

¹⁴ International Criminal Court. Regulations of the Court [Електронний ресурс] / International Criminal Court. – 2004. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/resource-library/Documents/RegulationsCourt_2017Eng.pdf.

¹⁵ International Criminal Court. Core ICC texts [Електронний ресурс] / International Criminal Court – Режим доступу до ресурсу: <https://www.icc-cpi.int/resource-library/#legal-texts>.

¹⁶ The Editors of Encyclopaedia Britannica. Encyclopaedia Britannica [Електронний ресурс] / The Editors of Encyclopaedia Britannica. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.britannica.com/topic/International-Criminal-Court>.

¹⁷ International Criminal Court. Understanding the International Criminal Court [Електронний ресурс] / International Criminal Court – Режим доступу до ресурсу: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/publications/UICCEng.pdf>.

¹⁸ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Preamble. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

навіть називають “звірствами”. За період після Другої Світової війни і до прийняття Римського Статуту, приблизно 170 мільйонів людей загинули у більше ніж 250 конфліктах. Вважали, що такі трагічні дані стали наслідком неспроможності міжнародної спільноти створити дієвий механізм попередження злочинів агресії та дотримання міжнародного гуманітарного права¹⁹. Як йдеться у преамбулі, ці злочини глибоко шокували свідомість людства. Існує чітке усвідомлення, що такі тяжкі злочини загрожують миру, безпеці та добробуту світу. Найбільш серйозні злочини, що турбують міжнародну спільноту як єдине ціле, не повинні залишатися безкарними, а їх ефективне розслідування повинно забезпечуватись шляхом вжиття заходів на національному рівні та посилення міжнародної співпраці²⁰.

Ідея суду як втілення верховенства права та справедливості протиставляється хаосу війни. Здійснення кримінальної юрисдикції щодо тих, хто відповідальний за вчинення міжнародних злочинів, вбачається як один із способів попередження таких злочинів в майбутньому і вважається обов’язком кожної держави. Держави-учасниці підтверджують цілі та принципи Статуту Організації Об’єднаних Націй²¹, зокрема те, що всі держави повинні утримуватись від загрози використання сили проти територіальної цілісності та політичної незалежності будь-якої держави, або в будь-який інший спосіб, несумісний з цілями ООН. Ніщо в Римському Статуті не повинно розумітись як уповноваження будь-якої держави-учасниці на вторгнення (інтервенцію) в збройний конфлікт або внутрішні справи будь-якої держави. Вирішено про необхідність гарантувати безперервну повагу до втілення міжнародного правосуддя²². Зазначається також, що держави-учасниці створюють Суд заради нинішнього та майбутнього поколінь²³.

¹⁹ Cherif Bassiouni. The Normative Framework of International Humanitarian Law: Overlaps, Gaps and Ambiguities, 8 Transnat’l L. & Contemp. Probs. 199, 203, 1998.

²⁰ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Preamble. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

²¹ Коментар: надалі термін Організація Об’єднаних Націй може позначатись як ООН

²² Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Preamble. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

²³ Ibid., § 9

Як бачимо, мотиви міжнародної спільноти для створення МКС є надзвичайно благородними, стосуються миру, безпеки та блага всього людства. Зasadничо, організація та структура суду покликані забезпечити незалежність суду та ефективність судочинства. Разом з тим, баланс між бажанням держав реалізувати свої суверенні права, більше того, бажанням держав контролювати суд, та незалежністю суду і цілісністю судового процесу – був наріжним камінням як під час обговорення і прийняття Статуту, так і впродовж усієї його діяльності. Відтак, повноваження Прокурора були предметом палких дискусій та підлягали коригуванню. Було також створено Асамблею держав-учасниць.

Іншим викликом для розробників Статуту було додержання принципу незалежності у стосунках із Організацією Об'єднаних Націй. З одного боку, для МКС життєво необхідна логістична, технічна, моральна підтримка з боку ООН. Цілковита незалежність від ООН ускладнює механізми фінансування МКС, супровідні бюрократичні механізми та процедури. З іншого боку, впродовж дипломатичної конференції, багато делегацій висловлювали своє занепокоєння про те, що МКС віддзеркалюватиме баланс влади в ООН, зокрема у Раді Безпеки, де буквально кілька країни наділені непропорційно великою владою²⁴. Римський Статут врахував ці загрози, відмовившись від дворівневої ієрархії ООН, але на думку Лейли Садат, ціною втрати участі США. Власне Сполучені Штати висловили особливе невдоволення через втрату контролю над юрисдикцією Суду²⁵. Крім цього, створення МКС як незалежного органу шляхом прийняття самостійної міжнародної угоди, а не як органу ООН, було практичним рішенням його розробників. Адже в іншому випадку це б вимагало внесення доповнень до Статуту ООН. Це могло спровокувати глобальні дискусії щодо перегляду усієї системи ООН²⁶.

²⁴ Roy S. Lee, Introduction: The Rome Conference and its contributions to International Law, in *The International Criminal Court: The Making of the Rome Statute* 1, 24-25. 1999

²⁵ Leila Nadya Sadat. *The International Criminal Court and the transformation of international law: justice for the new millennium*, p. 78-79. 2002

²⁶ Коментар: мета цього дослідження передбачає аналіз чинного стану і практики МКС, тому це питання не буде розглядатися докладно

Ще одним викликом щодо побудови моделі суду та адекватності процесу був пошук певної гібридної моделі здійснення правосуддя, що рівною мірою включала б найкращі принципи і практики з романо-германської та англо-саксонської систем права. Делегації-розробники Статуту представляли найрізноманітніші правові традиції, включно із країнами континентальної правової системи, як то країни Європи, Латинської Америки, деякі Африканські та Азійські країни; делегації із країн з традиціями прецедентного права: США, Великобританія. Були також представники Арабського світу з традиціями права шаріату, а також країни соціалістичної і пост-соціалістичної традиції: Росія, Китай²⁷. Розробники звузили пошук компромісних моделей до двох основних правових систем вказаних вище: континентальної (романо-германської) та англо-саксонської²⁸.

Отож, ці та деякі інші правові та фактичні виклики стали передумовами сьогоднішньої структури, правосуб'єктності та юрисдикції МКС. Суд справедливо можна охарактеризувати як незалежний, постійно діючий міжнародний судовий орган, покликаний боротись із безкарністю злочинів, що турбують усю міжнародну спільноту.

Міжнародний кримінальний суд має свою особливу внутрішню структуру. Він складається з чотирьох органів:

- 1) Президія;
- 2) Палати (Апеляційна, Судова та Досудова);
- 3) Офіс Прокурора;
- 4) Реєстр (Секретаріат)²⁹.

Президія МКС – це орган, що відповідає за організацію, адміністрування діяльності Суду, окрім Офісу Прокурора. Президія складається з трьох суддів – Голови та двох Віце-голів, які обираються на три роки. Президія здійснює представницькі функції Суду у зовнішніх відносинах, та допомагає з

²⁷ Leila Nadya Sadat. The International Criminal Court and the transformation of international law: justice for the new millennium, p. 81. 2002

²⁸ Англійською мовою: Civil Law (inquisitorial) and Common Law (adversarial) відповідно

²⁹ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ст. 34. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

організацією роботи суддів. Також цей орган відповідальний за здійснення інших завдань, зокрема, забезпечення виконання покарань³⁰.

Щодо другого органу в структурі Суду, а саме Палат Суду, то кожна з них відіграє важливу роль в діяльності МКС. Після кожних виборів суддів, Президія створює Апеляційну Палату, яка складається з Президента та чотирьох інших суддів, строком на три роки³¹. Згідно із статтею 39 Статуту, призначення суддів до різних Палат повинно базуватись на природі функцій, які повинні виконуватись кожною палатою. Іншими принциповими критеріями є кваліфікація і досвід суддів, які обрані до Суду. Кожна палата повинна складатися з урахуванням оптимальної комбінації експертів в кримінальному праві, в кримінальному процесуальному праві, та в міжнародному праві³².

Згідно із статтею 46 Статуту³³, Офіс Прокурора діє незалежно – як окремий орган Суду. Офіс очолює Прокурор. Основним завданням цього органу є проведення розслідування та переслідування. Прокурор та його заступники, які є громадянами різних держав, повинні мати високі моральні якості, а також високий рівень компетенції і досвіду в розслідуванні кримінальних справ. Вони обираються абсолютною більшістю держав-учасниць, з кандидатів, номінованих ними.

Реєстр (Секретаріат) МКС відповідальний, в основному, за такі адміністративні питання, як фінанси, переклад документів та персонал. Однак, на Секретаріат також покладають обов'язки, пов'язані із здійсненням правосуддя, про які згадується у Регламенті МКС³⁴. У статті 43 Римського Статуту зазначено, що Секретаріат відповідальний за несудові аспекти управління справами і обслуговування МКС без шкоди для функцій та повноважень Прокурора³⁵. Секретар, так само як і його заступники, повинні бути

³⁰ International Criminal Court. Understanding the International Criminal Court [Електронний ресурс] / International Criminal Court – Режим доступу до ресурсу: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/publications/UICCEng.pdf>.

³¹ L. Rao Penna, The International Criminal Court, 1 Sing. J. Int'l & Comp. L. 227, 1997

³² Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ч. 1 ст. 39. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

³³ Ibid., art. 46

³⁴ Верле Г. Принципи міжнародного кримінального права / Герхард Верле. – Одеса: Фенікс, 2011. – 910 с.

³⁵ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ч. 1 ст. 43. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

особами з високими моральними якостями, знаннями, та вільно розмовляти хоча б однією із робочих мов МКС³⁶. Секретаріат очолює Секретар, якого обирають судді. Строк його повноважень зазвичай 5 років, або можливий і менший строк, якщо це визначено абсолютною більшістю голосів суддів, шляхом таємного голосування, враховуючи рекомендації Асамблеї держав-учасниць. Секретар, згідно ч. 6 ст. 43, повинен створити Групу з надання допомоги потерпілим і свідкам³⁷. Як видно з назви цієї групи, вона забезпечує заходи захисту та безпеки, консультації та іншу відповідну підтримку для свідків, потерпілих, які постають перед Судом, а також для інших, хто знаходиться в зоні ризику через свідчення, надані такими свідками.

Безпосереднім складом МКС є 18 суддів, котрі обираються державами-учасницями Статуту. Призначенню та вимогам до суддів присвячено декілька статей Римського Статуту. Згідно ч. 3 ст. 36 Статуту основними вимогами до кандидатури судді МКС, серед іншого, є:

- 1) Високі моральні якості, незалежність (неупередженість);
- 2) Наявність кваліфікації, необхідної у відповідній державі, для призначення на вищі судові посади;
- 3) Наявність компетенції в кримінальному праві та процесі, та необхідного відповідного досвіду, як судді, прокурора, адвоката чи інших схожих посадах в кримінальних провадженнях;
- 4) Наявність компетенції у відповідних сферах міжнародного права, таких як міжнародне гуманітарне право та права людини, досвід на професійній правовій посаді, яка відповідає судовій роботі МКС;
- 5) Наявність відмінного знання та вільне володіння хоча б однією з робочих мов МКС³⁸.

³⁶ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ч. 3 ст. 43. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

³⁷ Ibid., art. 43 (6)

³⁸ Ibid., art. 36 (3)

Унікальністю структурної організації Суду є наявність у складі МКС інтегрованих органів, таких як Офісу Прокурора. Незалежність Прокурора та його офісу є безумовним принципом організації діяльності МКС.

У статті 4 Римського Статуту, яка має назву – правовий статус та повноваження Суду³⁹, міститься положення про те, що Суд володіє міжнародною правосуб'єктністю. Також у цій статті вказано, що МКС володіє такою правоздатністю, яка може виявитись необхідною для здійснення його функцій та досягнення його цілей. У частині 2 статті 4 зазначено, що Суд може здійснювати свої функції та повноваження, які передбачені в чинному Статуті, на території будь-якої держави-учасниці, і, за спеціальною згодою, на території будь-якої іншої держави.

Як доречно зазначає С. Р. Лудер⁴⁰, Міжнародний кримінальний Суд відповідає усім ознакам міжнародної організації, а саме є міжнародним судовим органом. Серед таких ознак автор виокремлює такі: тривала асоціація держав, органічність структури, достатньо чітке розмежування між організацією та державою-учасницею, наявність юридичних повноважень, які можна здійснити на міжнародному рівні та законні цілі. МКС створений на підставі міждержавного договору та є постійною інституцією, з особливою системою органів. Також цей автор зазначає, що у Римському Статуті містяться положення, що вказують на наднаціональний характер такої організації як МКС. Для прикладу автор вказує на ч. 4 ст. 99⁴¹, ч. 7 ст. 58⁴² Статуту та ін.

Згідно офіційних даних, сьогодні учасницями Римського Статуту є 123 держави⁴³. Серед них – тридцять три держави-учасниці з Африки, дев'ятнадцять з Азіатсько-Тихоокеанського регіону, вісімнадцять зі Східної Європи, двадцять

³⁹ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ст. 4. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

⁴⁰ Sascha Rolf Luder, The legal nature of the International Criminal Court and the emergence of supranational elements in international criminal justice, 84 Int'l Rev. Red Cross 79, 2002

⁴¹ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ч. 4 ст. 99. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

⁴² Ibid., art. 58(7)

⁴³ United Nations. Penal matters. International Criminal Court [Електронний ресурс] / United Nations // United Nations Treaty Collection – Режим доступу до ресурсу: <https://treaties.un.org/doc/Publication/MTDSG/Volume%20II/Chapter%20XVIII/xviii-10.en.pdf>.

вісім з Латинської Америки та Карибського басейну, та двадцять п'ять з Західної Європи та Північної Америки⁴⁴.

Отже, безперечно, МКС є унікальною міжнародною судовою організацією. Її створенню передувало багато подій, які турбували міжнародну спільноту та спонукали її до рішучих дій. Міжнародний кримінальний суд є втіленням прагнення людства боротись із безкарністю за скоєння найтяжчих злочинів. Забезпечення невідворотності покарання за ці злочини повинно сприяти міжнародному миру та безпеці. МКС – основний елемент, який формує систему міжнародного кримінального правосуддя.

1.2. Принципи діяльності Міжнародного кримінального суду

У частині 3 Римського Статуту визначено загальні принципи міжнародного кримінального права. Серед них:

1) Немає злочину без закону (*Nullum crimen sine lege*)⁴⁵, який означає, що особа не може бути притягнена до кримінальної відповідальності за діяння, яке на момент його вчинення не становило злочин, який входить до предметної юрисдикції Суду.

2) Немає покарання без закону (*Nulla poena sine lege*)⁴⁶, що проголошує можливість покарання особи, засудженої Судом, лише згідно Римського Статуту.

3) Персональна юрисдикція не має зворотної дії в часі⁴⁷. Особу може бути притягнуто до кримінальної відповідальності лише за діяння, які були вчинені після набрання чинності Римським Статутом⁴⁸

⁴⁴ International Criminal Court. The Court Today [Електронний ресурс] / International Criminal Court. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/publications/TheCourtTodayEng.pdf>.

⁴⁵ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ст. 22. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

⁴⁶ Ibid., art. 23

⁴⁷ Ibid., art. 24

⁴⁸ Коментар: детальніше див. підрозділ 2.2. цього дослідження.

4) Принцип індивідуальної кримінальної відповідальності⁴⁹, що означає, серед іншого, що до відповідальності за Римським Статутом можна притягнути лише фізичну особу⁵⁰.

5) Виключення здійснення юрисдикції щодо осіб до 18 років⁵¹. Суд не здійснює юрисдикцію щодо осіб, які не досягли 18 років⁵².

6) Нерелевантність офіційного статусу посадових осіб⁵³. Римський Статут застосовується однаково до всіх, незалежно від офіційного статусу особи та посадових імунітетів⁵⁴.

7) Відповідальність командирів та інших начальників⁵⁵. Римський Статут встановлює, серед іншого, відповідальність командирів за дії сил, що перебувають під його командуванням або ефективним контролем⁵⁶.

8) Незастосування строків позовної давності⁵⁷, що означає відсутність строків давності щодо злочинів, які входять до предметної юрисдикції МКС,

9) Необхідність визначення психічного елементу⁵⁸, що змістовно є наближеним поняттям до суб'єктивної сторони злочину в національному кримінальному праві, і вини особи, що скоїла злочинне діяння. Тобто цей принцип означає вимогу щодо наявності в особи, яка притягається до кримінальної відповідальності за Римським Статутом, усвідомлення та умислу на вчинення відповідних злочинів.

10) Підстави для виключення кримінальної відповідальності⁵⁹. У статті, яка закріплює цей принцип вказано випадки, коли особа не підлягає

⁴⁹ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ст. 25. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

⁵⁰ Коментар: детальніше див. підрозділ 2.3. цього дослідження.

⁵¹ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ст. 26. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

⁵² Коментар: детальніше див. підрозділ 2.3. цього дослідження.

⁵³ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ст. 27. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

⁵⁴ Коментар: детальніше див. у підрозділі 2.3 цього дослідження.

⁵⁵ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ст. 28. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

⁵⁶ Коментар: детальніше див. у підрозділі 2.3. цього дослідження

⁵⁷ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ст. 29. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

⁵⁸ Ibid., art. 30

⁵⁹ Ibid., art. 31

кримінальній відповідальності. Наприклад, у випадку, якщо особа страждає від психічного захворювання, яке руйнує її здатність оцінити незаконність або характер своєї поведінки, або здатність контролювати свою поведінку відповідно до вимог закону.

11) Фактична помилка або помилка права⁶⁰. Приписи Римського Статуту, серед іншого, вказують, що фактична помилка повинна бути підставою для виключення кримінальної відповідальності у тому разі, коли вона заперечує існування відповідного психічного елемента. Помилка права не може бути підставою для виключення кримінальної відповідальності, якщо вона стосується того, чи є конкретний тип поведінки злочином в межах юрисдикції МКС.

12) Накази начальників та приписи права не звільняють особу від відповідальності⁶¹. Вчинення злочину на виконання наказу начальника чи припису закону не звільняє особу від кримінальної відповідальності згідно Статуту, якщо тільки це не відповідало певним виняткам, які визначені Римським Статутом. Наприклад, якщо особа не знала про злочинний характер припису, або якщо наказ сам по собі не був явно незаконним. В цьому контексті також слід зазначити, що приписи на вчинення злочинів геноциду чи злочинів проти людяності є явно злочинними.

Навіть такий стислий огляд принципів засвідчує, що вони беруть свій початок з кримінального права як національної галузі права (*англ.* domestic criminal law). Разом з тим, вони зазнали певної еволюції внаслідок його інтернаціоналізації і сьогодні є невід'ємною складовою системи принципів міжнародного права, якими керується МКС при здійсненні своєї юрисдикції. Більшість з цих принципів визначають засади здійснення окремих видів юрисдикції. Так, при вирішенні питань, пов'язаних з персональною юрисдикцією, Суд повинен керуватись приписами статей Статуту про індивідуальну кримінальну відповідальність, виключення відповідальності осіб до 18 років, незастосовність офіційних статусів (імунітетів), відповідальність

⁶⁰ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ст. 32. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

⁶¹ Ibid., art. 33

командирів та інші. Тобто, при вирішенні питання про наявність того чи іншого виду юрисдикції МКС, Суд безумовно повинен опиратись на загальні принципи міжнародного кримінального права.

Не виникає сумнівів, що найважливіший принцип, на якому будується здійснення юрисдикції МКС, є принцип комплементарності. Його називають “наріжним каменем функціонування МКС”⁶². Він не лише є принципом здійснення МКС юрисдикції, а й виступає регулятором відносин між державами та Судом. У кінці преамбули до Римського Статуту зазначено, що Міжнародний кримінальний суд, заснований відповідно до цього Статуту, є доповненням до національних кримінальних юрисдикцій⁶³. Саме це положення перше у Статуті, що наголошує на допоміжну роль Суду. Ще одне положення, яке безпосередньо вказує на принцип комплементарності у діяльності Суду є положення статті 1, яке дублює слова з преамбули, наголошуючи, що діяльність суду має бути доповненням до національних кримінальних юрисдикцій.

Як на мене, основне втілення принципу комплементарності зафіксоване у частині 1 статті 17 Статуту. Вона містить питання прийнятності справи в МКС. Зокрема, зазначається, що зважаючи на параграф 10 Преамбули та статтю 1, Суд повинен визначити, що справа визнається непринятною, якщо:

(а) справа розслідувалась та переслідувалась державою, яка мала юрисдикцію щодо неї, крім випадків, коли держава не бажала чи справді не в змозі провести розслідування чи переслідування;

(б) справа розслідувалась державою, яка мала юрисдикцію щодо неї, і держава вирішила не переслідувати особу, якщо це рішення не було результатом небажання чи неможливості держави справді провести розслідування;

(с) причетна особа вже постала перед судом за поведінку, яка є об’єктом скарг, і судовий процес в Суді не дозволяється згідно ч. 3 статті 20 (“Заборона

⁶² Marijana Konforta; Maja Munivrana Vajda, *The Principle of Complementarity in the Jurisprudence of the ICC*, 3 *Zagreb L. Rev.* 9, 2014

⁶³ *Rome Statute of the International Criminal Court* [Електронний ресурс]. – 1998. – Preamble. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

притягнення особи до кримінальної відповідальності за один і той самий злочин”)⁶⁴;

(d) справа не досягає рівня значної серйозності (тяжкості), щоб виправдати подальші дії Суду⁶⁵.

Перші три критерії прийнятності стосуються саме комплементарності, тоді як останній критерій – тяжкості (серйозності) злочинів⁶⁶. Застосування такого критерію, як “небажання” або ж “неможливість” проведення розслідування державою, насправді, є досить складним, вимагає детального аналізу та оцінки МКС із врахуванням багатьох факторів⁶⁷⁶⁸.

Питання щодо правової природи та практичного значення принципу комплементарності цікавило науковців та практиків вже більше ніж десять років. Дискусії щодо цього тривають досі⁶⁹. У справі Прокурор проти Joseph Isonu, Vincent Otti, Okot Odhiambo, Dominic Ongwen⁷⁰ Суд у параграфі 34 розрізняє три категорії – прийнятність, юрисдикцію та комплементарність так, що відповідно до принципу комплементарності Суд повинен мати повноваження здійснювати юрисдикцію щодо осіб за найтяжчі злочини, які турбують міжнародну спільноту та повинен бути допоміжним для національної кримінальної юрисдикції. Комплементарність, згідно цього параграфу, - це принцип, який узгоджується з обов’язком держави здійснювати юрисдикцію щодо міжнародних злочинів, водночас створюючи Міжнародний кримінальний суд, який має компетенцію щодо тих самих злочинів. Прийнятність – це критерій, який дозволяє визначити у конкретній справі, яка саме із можливих юрисдикцій буде застосовуватись, - національна чи МКС. Відповідно, прийнятність може бути визначена як засіб,

⁶⁴ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ч. 3 ст. 20. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

⁶⁵ Ibid., art. 17 (1)

⁶⁶ Pre-Trial Chamber II, Decision Pursuant to Article 15 of the Rome Statute on the Authorization of an Investigation into the Situation in the Republic of Kenya, ICC-01/09-19-Corr, para. 52

⁶⁷ Marijana Konforta; Maja Munivrana Vajda, The Principle of Complementarity in the Jurisprudence of the ICC, 3 Zagreb L. Rev. 9, 2014

⁶⁸ Коментар: питання цього критерію стосується, в основному, явища прийнятності справи, а не юрисдикції, тому докладно у цьому дослідженні не розглядається

⁶⁹ Marijana Konforta; Maja Munivrana Vajda, The Principle of Complementarity in the Jurisprudence of the ICC, 3 Zagreb L. Rev. 9, 2014

⁷⁰ Коментар: оригінальне написання імен навмисно збережене з метою кращого розуміння та пошуку справи

який дозволяє застосувати (імплементувати) принцип комплементарності у відповідному сценарії⁷¹.

Як писав Рой С. Лі:

Цей принцип означає, що Суд буде доповнювати, але не замінити національні системи правосуддя. Національні суди й надалі матимуть пріоритет в розслідуванні та переслідуванні злочинів, вчинених в межах їх юрисдикцій, проте МКС діятиме тоді, коли національні суди “не здатні” (“не можуть” або “не хочуть” (“не бажають”) виконувати свої зобов’язання⁷².

Як доречно зазначає проф. Лінда Картер⁷³, в аспекті питання про принцип комплементарності необхідно говорити також про принцип “*ne bis in idem*”, що дослівно перекладається як “не двічі за одне” і означає, що особу не може бути двічі притягнуто до кримінальної відповідальності за один і той самий злочин. У Римському статуті положення даного принципу закріплені у статті 20⁷⁴, а також у статті 17⁷⁵, у якій визначені критерії прийнятності. Загалом, особа не може постати перед Судом за поведінку, за яку вона вже поставала перед національними судами або МКС, незалежно від юридичної оцінки такої поведінки (тобто, визнання злочином чи ні).

Щодо розуміння значення принципу комплементарності в Україні, то необхідно, перш за все, згадати, що у 2001 році колишній Президент України Леонід Кучма звернувся до Конституційного Суду України (КСУ)⁷⁶ з клопотанням надати висновок щодо відповідності Конституції України Римського Статуту, який підлягав внесенню до Верховної Ради України для надання згоди на його обов’язковість за частиною 1 статті 9 Конституції України, тобто його ратифікації⁷⁷. КСУ мав визначити, чи не суперечать положення Римського Статуту тодішній Конституції України.

⁷¹ The Prosecutor v. Joseph Ikonu, Vincent Otti, Okot Odhiambo, Dominic Ongwen, 10 March 2009, ICC-02/04-01/05

⁷² Roy S. Lee, *The International Criminal Court: the making of the Rome Statute: Issues, Negotiations, Results*, Kluwer Law International 2d ed. 2002

⁷³ Linda E. Carter, *The Principle of Complementarity and the International Criminal Court: The Role of Ne Bis in Idem*, 8 Santa Clara J. Int'l L. 165, 2010

⁷⁴ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. - ст. 20. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

⁷⁵ Ibid., art. 17

⁷⁶ Коментар: надалі термін Конституційний Суд України може позначатись як КСУ, Конституційний Суд

⁷⁷ Конституційний Суд України. Висновок у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа

На думку колишнього Президента України, Римський Статут суперечив Конституції України в контексті декількох статей. В аспекті принципу комплементарності нас цікавить лише одна з них. Про інші йтиме мова в інших підрозділах.

Відповідно до вищевказаного подання, Римський Статут суперечить Конституції України, оскільки абзац десятий преамбули та стаття 1 не узгоджуються з частинами першою, третьою статті 124, частиною п'ятою статті 125 Конституції України⁷⁸, відповідно до яких не допускається делегування функцій судів України іншим органам та створення судів, не передбачених Основним Законом.

В результаті розгляду цього подання, Конституційний Суд дійшов висновку⁷⁹, що абзац десятий преамбули та стаття 1 Римського Статуту суперечать частинам першій, третій статті 124 Конституції України, відповідно до яких не допускається делегування функцій судів України іншим органам, мотивуючи це тим, що за Конституцією України, правосуддя в Україні здійснюється виключно судами України, і не передбачена можливість доповнення юрисдикції національних судів юрисдикцією МКС; положення ч. 4 ст. 55 Конституції, яке дозволяє громадянам звертатися до міжнародних установ за захистом своїх прав після вичерпання усіх національних засобів правового захисту не поширюється на МКС, тому що МКС вправі ініціювати справи за власною ініціативою. Також, КСУ зазначив, що абзац десятий преамбули та стаття 1 Римського Статуту не суперечать частині п'ятій статті 125 Конституції України, відповідно до якої не допускається створення судів, не передбачених Конституцією України, мотивуючи це тим, що надзвичайними і особливими судами, забороненими цією статтею, є, по-перше, не міжнародні, а національні

про Римський Статут) [Електронний ресурс] / Конституційний Суд України. – 2001. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003v710-01/card2#Card>

⁷⁸ Конституція України : закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – Ч. 1, 3 ст. 124; ст. 125

⁷⁹ Конституційний Суд України. Висновок у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут) [Електронний ресурс] / Конституційний Суд України. – 2001. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003v710-01/card2#Card>

суди, по-друге, суди, створені для підміни звичайних судів, які належним чином не дотримують встановлених законом процедур, чого не можна сказати про МКС⁸⁰.

Потрібно зазначити, що у цьому Висновку КСУ положеннями, які суперечать Конституції України, були визнані лише абзац 10 преамбули та стаття 1 Римського Статуту. Тобто, зважаючи на ці положення, КСУ дійшов висновку, що Римський Статут суперечив Конституції України і через цю невідповідність Римський Статут визнається таким, що не відповідає Конституції України, і його ратифікація Верховною Радою України можлива лише після внесення відповідних змін до Конституції України.

Це рішення КСУ аргументовано та широко критикувалось низкою авторитетних науковців, адже було суперечливим. Наголошували на тому, що МКС доповнює судову систему не інстанційно, а юрисдикційно. Інакше кажучи, МКС не є “четвертою інстанцією”⁸¹.

У 2016 році Законом України “Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)”⁸² Конституцію України, а саме ст. 124, було доповнено положенням про те, що Україна може визнати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на умовах, визначених Римським статутом. Згідно пункту 1 Прикінцевих та перехідних положень цього Закону частина шоста статті 124 Конституції України в редакції цього Закону (положення, зазначене вище) набирає чинності через три роки з дня, наступного за днем опублікування цього Закону. Тобто, це положення набере чинності 30 вересня 2019 року, що дозволить Україні ратифікувати Римський Статут.

Принцип комплементарності – одна з основних відмінностей та особливостей МКС у порівнянні з колишніми трибуналами, які, по суті,

⁸⁰ Конституційний Суд України. Висновок у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут) [Електронний ресурс] / Конституційний Суд України. – 2001. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003v710-01/card2#Card>

⁸¹ Задоя Константин. Коментар експерта платформи «Правозахисний порядок денний» у статті «Римський Статут: Подружитися з Гаагою» [Електронний ресурс] / Задоя Константин, Чабарай Ганна // Тиждень.ua. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://tyzhden.ua/Politics/214379>

⁸² Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): закон України від 2 червня 2016 року. Відомості Верховної Ради України № 28, ст. 532. – 2016

вирішували справи повністю замість національних судів відповідних країн⁸³. Викликом для МКС була підтримка балансу між суверенітетом держав та здійсненням його юрисдикції. Як зазначає Герхард Верле, Статут МКС керується реалістичними припущеннями про те, що безпосереднє застосування міжнародного кримінального права міжнародними судами і надалі буде винятком із загального правила. Римський Статут також визнає, що національні суди нерідко здатні втілити кримінальне правосуддя простіше, дешевше та швидше, ніж це зробить міжнародний кримінальний трибунал⁸⁴.

Завдяки принципу комплементарності Статут реалізував новаторський підхід до встановлення балансу між юрисдикціями міжнародного та національних кримінальних судів. Небезпідставно вважається, що самі держави є “найбільш близькими” до злочинів і такими, які безпосередньо відчували на собі шкоду від їх вчинення, що, безумовно, надає їм юрисдикційну перевагу⁸⁵. Це ще раз свідчить про те, що первинною метою створення МКС є заповнення прогалин у ефективності національних систем правосуддя щодо найтяжчих злочинів, які турбують міжнародну спільноту, а також покращити міжнародну співпрацю у цьому аспекті.

Принцип комплементарності як засада здійснення юрисдикції МКС – це, з одного боку, гарантія невтручання в суверенітет та здійснення юрисдикції національними судами, а з іншого, засіб впливу та спонукання держав ефективно розслідувати злочини та вирішувати справи на національному рівні. Поряд із іншими принципами діяльності МКС, принцип комплементарності формує унікальну основу діяльності цієї міжнародної судової організації.

⁸³ Marijana Konforta; Maja Munivrana Vajda, *The Principle of Complementarity in the Jurisprudence of the ICC*, 3 *Zagreb L. Rev.* 9, 2014

⁸⁴ Верле Г. *Принципи міжнародного кримінального права* / Герхард Верле. – Одеса: Фенікс, 2011. – 910 с.

⁸⁵ J.K. Kleffner, *Complementarity in the Rome Statute and National Criminal Jurisdictions* (2008).

1.3. Юрисдикція Міжнародного кримінального суду як особливий вид юрисдикції міжнародної установи

Зміст попередніх підрозділів засвідчує і аргументує тезу про те, що МКС є унікальною міжнародною судовою установою. Фактично, в процесі створення МКС та за час його діяльності, відбулося зміщення акценту з питання “яка держава має юрисдикцію щодо конкретної справи” до питання встановлення обставин, за яких міжнародна спільнота може встановлювати норми міжнародного кримінального права та карати винних за їх порушення. Відповідно, юрисдикція Суду має багато особливостей. Універсальна природа та загроза міжнародних злочинів зумовлюють і аргументують право міжнародної спільноти здійснювати кримінальне розслідування та застосовувати покарання незалежно від того, хто їх вчинив і проти кого вони були спрямовані. Таким чином, з точки зору міжнародного права, МКС володіє універсальною юрисдикцією.

Така позиція втілена, зокрема, в Главі 7 Статуту ООН⁸⁶. Зазначено, що Суд може здійснювати юрисдикцію незалежно від місця вчинення злочину чи громадянства суб'єкта вчинення злочину тільки в тому випадку, якщо Рада Безпеки ООН передасть йому ситуацію згідно повноважень, визначених в Статуті ООН. Міжнародне кримінальне право не лише дозволяє міжнародній спільноті та державам здійснювати кримінальне переслідування за вчинені міжнародні злочини, виходячи з концепції універсальної юрисдикції, а й покладає на них обов'язок робити це за певних обставин⁸⁷.

Існує інша позиція про те, що універсальна та міжнародна юрисдикції – це не тотожні концепції⁸⁸. Універсальна юрисдикція – це національна юрисдикція щодо міжнародних злочинів, а міжнародна юрисдикція – це юрисдикція щодо міжнародних злочинів, яка здійснюється міжнародними трибуналами. Навіть той факт, що МКС може здійснювати юрисдикцію щодо

⁸⁶ Організація Об'єднаних Націй. Статут Організації Об'єднаних Націй [Електронний ресурс] / ООН. – 1965. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010

⁸⁷ Верле Г. Принципи міжнародного кримінального права / Герхард Верле. – Одеса: Фенікс, 2011. – 910 с.

⁸⁸ Cedric Rynjaert, Universal Jurisdiction in an ICC Era, 14 Eur. J. Crime Crim. L. & Crim. Just. 46, 2006

громадян держав, які не є учасниками Статуту, які вчинили злочин на території держави-учасниці Статуту, не свідчить про наявність у МКС універсальної юрисдикції. Положенням, яке вказує на наявність елементів універсальної юрисдикції є, серед іншого те, що держави, які не є учасниками Статуту МКС, можуть прийняти його юрисдикцію *ad hoc*. Проте і воно не відповідає тим ознакам універсальної юрисдикції, яка притаманна національному правосуддю⁸⁹.

У своїй праці Маркус Вагнер стверджує, що існують різні підходи до визначення юрисдикції МКС – від найвужчого, згідно якого юрисдикція МКС включає в себе лише *ratione tertiis* та *ratione personae*, до найширшого, яке стверджує ще про наявність таких елементів, як *ratione materiae* та *ratione temporis*⁹⁰. Згідно широкого визначення юрисдикції МКС, вона містить чотири елементи, види. Це предметна (*ratione materiae*), часова (*ratione temporis*), персональна (*ratione personae*) та територіальна (*ratione tertiis, territoriale, loci*) юрисдикції. У більшості випадків персональна та територіальна юрисдикція розглядаються як один вид юрисдикції МКС, про що буде йти мова у підрозділі 3 Розділу 2.

Особливість здійснення юрисдикції МКС зумовлена, перш за все, характером злочинів, які становлять предмет розгляду (предметна юрисдикція). Саме стурбованість усієї міжнародної спільноти, загроза і рівень шкоди від цих злочинів формує унікальний предмет розгляду справ МКС.

Як правило, злочини, які складають предметну юрисдикцію Суду, так звані “*core crimes*”, вчиняються систематично та у великих масштабах, за участі державної влади, частіше за все, диктатури та ін., під час збройних конфліктів. Тому найчастіше здійснення юрисдикції МКС відбувається у перехідний для держави період і є саме по собі одним із заходів перехідного правосуддя⁹¹. Римський Статут передбачає також і часові рамки, про що йтиме мова далі, так само як і обмеження по території та певні обмеження, пов’язані із громадянством суб’єкта вчинення злочину.

⁸⁹ Cedric Ryngaert, *Universal Jurisdiction in an ICC Era*, 14 Eur. J. Crime Crim. L. & Crim. Just. 46, 2006

⁹⁰ Markus Wagner, *ICC and Its Jurisdiction – Myths, Misperceptions and Realities*, 7 Max Planck Y.B. U.N.L. 409, 2003

⁹¹ Верле Г. Принципи міжнародного кримінального права / Герхард Верле. – Одеса: Фенікс, 2011. – 910 с.

Перше слухання МКС відбулось у 2006 році. Воно стосувалось обвинувачень Томаса Лубанги у рекрутстві дітей у солдати в Демократичній республіці Конго. Лише у 2012 році Суд визнав Лубангу винним у вчиненні воєнних злочинів та пізніше присудив йому покарання у виді позбавлення волі на 14 років. В ордері на арешт Лубанги від 10.02.2006⁹² року було зазначено, що Суд вирішив, що ґрунтуючись на доказах та інформації, які були надані Прокурором, справа проти п. Томаса Лубанги підпадає під юрисдикцію Суду та є прийнятною.

Така ж ситуація, до прикладу, зі справою Омара Аль-Башира. У другому ордері на арешт Аль-Башира від 12 липня 2010 року Суд зазначив, що опираючись на представлені Прокурором матеріали справи, можна стверджувати, що ця ситуація підпадає під юрисдикцію МКС⁹³. П. Омар Аль-Башир обвинувачується у вчиненні злочинів геноциду, злочинів проти людяності та воєнних злочинів.

Тобто, як бачимо, у самих ордерах про арешт немає обґрунтування відповідності справи юрисдикції Суду. Рішення про наявність чи відсутність юрисдикції щодо конкретної справи приймається на основі поданих Прокурором матеріалів та висновків, при цьому Суд не завжди може погоджуватись із висновками Прокурора.

Отже, юрисдикція МКС є особливим видом юрисдикції міжнародної установи, має свій унікальний характер, зумовлений завданнями та роллю Суду. Усі положення Статуту спрямовані на те, щоб запобігти безкарності та сприяти якомога ефективнішому розслідуванню з боку держав, чим зумовлюють встановлення певного змісту та меж кожного з видів юрисдикції МКС.

⁹² Pre-Trial Chamber I. Warrant of arrest. Situation in the Democratic Republic of the Congo In the Case of the Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo [Електронний ресурс] / Pre-Trial Chamber I – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2006_02234.PDF

⁹³ Pre-Trial Chamber I. Second Warrant of Arrest for Omar Hassan Ahmad Al Bashir [Електронний ресурс] / Pre-Trial Chamber I – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2010_04825.PDF

РОЗДІЛ II.

ВИДИ ЮРИСДИКЦІЇ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ ТА ЇХ АНАЛІЗ

2.1. Предметна юрисдикція: злочини, що належать до юрисдикції Міжнародного кримінального суду

Ідею предметної юрисдикції МКС закладено у преамбулі Римського статуту. Мовою оригіналу, це “*unimaginable atrocities that deeply shock the conscience of humanity*”, що можна перекласти як “неймовірно жорстокі злочини, що глибоко шокували свідомість людства”. Це злочини, що загрожують миру, безпеці і добробуту цілого світу⁹⁴. У ч. 1 ст. 5 Римський Статут конкретизує злочини, які буквально окреслює як “найбільш важкі злочини, що викликають стурбованість усієї міжнародної спільноти”. Звісно ж, існують дискусії щодо вичерпності цього списку та доцільності його розширення. Більше того, у ст. 123 передбачено порядок перегляду Статуту, та внесення до нього змін і доповнень. Разом з тим, ця ж стаття забезпечила незмінність тексту і, зокрема, видів злочинів передбачених Статутом впродовж семи років після вступу в силу Римського статуту.

Відтак, станом на сьогодні, Римський Статут у ст. 5⁹⁵ визначає чотири так звані “core crimes”, тобто основних видів злочинів, що підпадають під юрисдикцію МКС. Цей список є вичерпним і такими злочинами є:

- 1) Злочини геноциду;
- 2) Злочини проти людяності;
- 3) Воєнні злочини;
- 4) Злочини агресії.

Вважається, що країна, котра підписала і належним чином ратифікувала Римський Статут, погоджується на умови предметної юрисдикції без застережень, але з одним винятком. Ст. 124 Статуту передбачає тимчасове

⁹⁴ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ч. 1 ст. 5. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

⁹⁵ Ibid., art. 5

положення щодо можливості застережень, а саме: держава, при підписанні Статуту, має право заявити, що протягом семи років після вступу Римського Статуту в силу, вона (відповідна держава) не визнає юрисдикцію Суду щодо злочинів, щодо яких презюмується, що його/їх скоєно громадянином цієї держави, або ж на території цієї держави⁹⁶.

Природньо, що предметна юрисдикція МКС була одним з найбільш важливих питань до обговорення в процесі роботи над Римським Статутом. Наріжним каменем було включення злочинів, передбачених міжнародними конвенціями та іншими міжнародними нормативними актами. Йшлося, зокрема, про злочини тероризму, злочини, пов'язані з обігом наркотичних засобів, та ін. На думку проф. Лейли Садат, котра брала активну участь в робочих групах і комітетах по розробці Римського Статуту, а також в дискусіях з приводу його прийняття, юрисдикцію МКС було визначено у вузькому сенсі, шляхом закріплення вичерпного переліку. На це було кілька причин. Низка злочинів, що передбачено у Конвенціях, не мають чіткої дефініції. Розробники Римського Статуту вважали, що документ повинен не лише перелічити злочини, але й визначити їх дефініцію. При цьому, зважати на те, щоб дефініція щодо кожного злочину знайшла консенсус у міжнародній спільноті, тобто щоб якомога більше країн погоджувалися із відповідною дефініцією⁹⁷. Серйозність погодження дефініції злочину є очевидною із набранням чинності положень щодо злочинів агресії, про що йтиметься далі.

Отже, кожна із передбачених груп так званих основних злочинів потребує ретельного аналізу, адже містить свою диференціацію у відповідних статтях Римського Статуту.

Щодо першого ряду злочинів, а саме злочинів геноциду, то відповідно до положень статті 6 Статуту⁹⁸ геноцид означає будь-яке з діянь, які вчиняються з

⁹⁶ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ст. 6. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

⁹⁷ Leila Sadat Wexler. First Committee Report on Jurisdiction, Definition of Crimes and Complementarity. – The International Criminal Court: Observations and Issues Before the 1997-98 Preparatory Committee

⁹⁸ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ст. 6. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

метою знищити, повністю чи частково, будь-яку національну, етнічну, расову або релігійну групу як таку. У цій статті виокремлюються наступні діяння:

- 1) Вбивство членів такої групи;
- 2) Завдання тяжких тілесних ушкоджень або психічного розладу членам такої групи;
- 3) Навмисне створення для будь-якої групи таких життєвих умов, які спрямовані на її повне чи часткове фізичне знищення;
- 4) Заходи, спрямовані на попередження дітонародження в такій групі;
- 5) Насильницьке передання дітей з одної групи в іншу⁹⁹.

В контексті злочинів геноциду показовою є справа Прокурор проти Омар Hassan Ahmad Al Bashir ¹⁰⁰¹⁰¹. У ній йде мова про ситуацію в Дарфурі, в Судані. Обвинувачений був, серед іншого, переслідуваний за вчинення злочинів геноциду по трьох пунктах – 6(a), 6(b) та 6(c) статті 6 Статуту¹⁰². Суд вирішив, що були достатні підстави вважати, що Омар Аль Башир діяв з особливим умислом – знищити частину етнічних груп: фор, масалітів та загава (*англ.* the Fur, Masalit and Zaghawa). Вагомим аргументом для переконання Палати в тому, що ці злочини вчинялись з метою етнічного знищення, було те, що напади вчинялись саме на міста та села, в яких компактно проживали зазначені етнічні групи¹⁰³.

У контексті загальної дискусії щодо злочинів геноциду актуальним залишається питання щодо груп, які знаходяться під охороною цієї статті, а саме щодо вичерпності їх переліку. У літературі можна зустріти пропозиції щодо розширення переліку або ж встановлення невичерпного переліку груп, щодо яких може бути вчинено злочини геноциду, які підпадатимуть під юрисдикцію

⁹⁹ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ст. 6. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

¹⁰⁰ Warrant of Arrest for Omar Hassan Ahmad Al Bashir”, 4 March 2009, ICC-02/05-01/09-1;

Second Warrant of Arrest for Omar Hassan Ahmad Al Bashir, 12 July 2010, ICC-02/05-01/09-95

¹⁰¹ Коментар: оригінальне написання імен навмисно збережене з метою кращого розуміння та пошуку справи

¹⁰² Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ст. 6. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

¹⁰³ Pre-Trial Chamber II. Decision under article 87(7) of the Rome Statute on the non-compliance by Jordan with the request by the Court for the arrest and surrender of Omar Al-Bashir [Електронний ресурс] / Pre-Trial Chamber II // ICC-02/05-01/09. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2017_07156.PDF

Міжнародного кримінального суду. Зазвичай, у приклад наводиться масове винищення населення в Камбоджі (тогочасна Народна Республіка Кампучія), коли в період правління червоних кхмерів, 1975 – 1979 р.р., було вбито щонайменше 1,7 млн. осіб. Гострі дискусії щодо розмежування злочинів геноциду та злочинів проти людяності точилися в процесі розгляду справ щодо масового винищення сербського населення на території країн колишньої Югославії. Незважаючи на динаміку дискусії, в основі визначення геноциду залишається його поняття, визначене у статті 2 Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього¹⁰⁴.

Історично та соціально склалось так, що саме національні, етнічні, расові та релігійні групи потребували якнайбільшого захисту від геноциду. Тому, як на мене, дискусії щодо розширення переліку груп, які перебувають під захистом, сьогодні є не цілком доцільними. Розширення сфери застосування цієї статті може знецінити першорядну роль основних злочинів, які підпадають під юрисдикцію МКС. Це, в свою чергу, може спричинити недоцільне розширення юрисдикції МКС, що не відповідатиме меті діяльності цієї міжнародної установи та знецінить особливість її предметної юрисдикції.

Щодо другої групи злочинів, а саме проти людяності, то у статті 7 Статуту¹⁰⁵ зазначено, що злочинами проти людяності є будь-який акт, зазначений нижче, якщо він вчинений як частина широко розповсюдженої або систематичної атаки, спрямованої проти цивільного населення, з усвідомленням такої атаки:

- 1) Вбивство;
- 2) Винищення;
- 3) Депортація або насильницьке переміщення населення;
- 4) Ув'язнення або інше суворе позбавлення фізичної свободи в порушення основоположних норм міжнародного права;

¹⁰⁴ Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього [Електронний ресурс]. – 1948. – Ст. 2. - Режим доступу до ресурсу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155

¹⁰⁵ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ст. 7. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

- 5) Катування;
- 6) Зґвалтування, сексуальне рабство, примусова проституція, примусова вагітність, примусова стерилізація або будь-які інші форми сексуального насильства схожої тяжкості;
- 7) Переслідування будь-якої ідентифікованої групи чи колективу щодо політичної, расової, національної, етнічної, культурної, релігійної, гендерної ознаки, як визначено в пункті 3, або з інших підстав, які загальноновизнано неприпустимими відповідно до міжнародного права, у зв'язку з будь-яким діянням, зазначеним у цьому пункті або будь-яким злочином, що підпадає під юрисдикцію Суду;
- 8) Примусове зникнення людей;
- 9) Злочини апартеїду;
- 10) Інші нелюдські дії схожого (такого ж) характеру, які умисно вчинені на виникнення великих страждань або тяжкої шкоди для тіла чи психічного або фізичного здоров'я¹⁰⁶.

Як бачимо, злочини проти людяності містять пункт про “інші нелюдські дії схожого характеру...”, що свідчить про невичерпність списку таких злочинів. Тим не менше, як зазначено у цьому ж пункті, ці “інші дії...” повинні відповідати такій ознаці – “умисно вчинені на виникнення великих страждань або тяжкої шкоди для тіла чи психічного або фізичного здоров'я”.

Щодо третьої групи злочинів, а саме воєнних злочинів, то у статті 8 Римського Статуту¹⁰⁷ вказано, що Суд має юрисдикцію щодо воєнних злочинів, коли вони вчинені як частина (в рамках) плану чи політики або як частина великомасштабного вчинення таких злочинів. Для цілей Римського Статуту, “воєнні злочини” означають:

- а) тяжкі порушення Женевських Конвенцій 12 серпня 1949, зокрема, будь-яке з таких діянь проти осіб чи власності, які захищаються положеннями відповідної Женевської Конвенції:

¹⁰⁶ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ст. 7. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

¹⁰⁷ Ibid., art. 8

- i) умисне вбивство¹⁰⁸;
 - ii) катування або нелюдське поводження, включаючи біологічні експерименти¹⁰⁹;
 - iii) умисне заподіяння сильних страждань або серйозних тілесних ушкоджень чи шкоди здоров'ю¹¹⁰;
 - (iv) великомасштабне, безглузде зруйнування або привласнення (захоплення) власності, невикликане воєнною необхідністю та здійснене незаконно та безпричинно¹¹¹;
 - (v) змушення військовополоненого чи інших захищених осіб (іншого суб'єкта) служити в збройних силах ворожої держави¹¹²;
 - vi) умисне позбавлення військовополоненого чи інших захищених осіб права на справедливе та закономірне судочинство (правосуддя)¹¹³;
 - (vii) незаконна депортація чи переміщення чи незаконне позбавлення волі¹¹⁴;
 - (viii) взяття заручників¹¹⁵.
- b) інші серйозні порушення законів і звичаїв, застосованих в міжнародних збройних конфліктах у встановлених рамках міжнародного права, а саме будь-яке з таких діянь:
- i) навмисні напади на цивільне населення як таке або окремих цивільних осіб, які не беруть безпосередньої участі у військових діях¹¹⁶;
 - ii) навмисні напади на цивільні об'єкти, тобто об'єкти, які не є військовими цілями¹¹⁷;
 - iii) умисне нанесення ударів по персоналу, об'єктах, матеріалах, підрозділах або транспортних засобах, задіяних у наданні гуманітарної допомоги

¹⁰⁸ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ч. 2(a)(i) Ст. 8. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

¹⁰⁹ Ibid., art. 8(2)(a)(ii)

¹¹⁰ Ibid., art. 8(2)(a)(iii)

¹¹¹ Ibid., art. 8(2)(a)(iv)

¹¹² Ibid., art. 8(2)(a)(v)

¹¹³ Ibid., art. 8(2)(a)(vi)

¹¹⁴ Ibid., art. 8(2)(a)(vii)

¹¹⁵ Ibid., art. 8(2)(a)(viii)

¹¹⁶ Ibid., art. 8(2)(b)(i)

¹¹⁷ Ibid., art. 8(2)(b)(ii)

або в місії з підтриманні миру відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй, поки вони мають право на захист, яким користуються цивільні особи або цивільні об'єкти згідно міжнародного права збройних конфліктів¹¹⁸;

iv) умисне вчинення нападу, коли відомо, що такий напад стане причиною випадкової загибелі або каліцтва цивільних осіб або шкоди цивільним об'єктам або великого, довгострокового і серйозного збитку навколишньому природному середовищу, який буде явно непорівнянний з конкретним і безпосередньо очікуваним загальним військовим результатом (перевагою)¹¹⁹;

v) напад на незахищені і такі, які не є військовими цілями, міста, села, житла або будівлі або їх обстріл із застосуванням будь-яких засобів¹²⁰;

vi) вбивство або поранення комбатанта, який, склавши зброю або не маючи більше засобів захисту, беззастережно здався¹²¹;

vii) неналежне використання прапора парламентаря, прапора або військових знаків розрізнення і форми ворога або Організації Об'єднаних Націй, а також відмітних емблем, встановлених Женевськими конвенціями, наслідком якого є смерть або заподіяння шкоди особистості¹²²;

viii) переміщення, прямо або опосередковано, державою, яка окупує, частини її власного цивільного населення на окуповану нею територію, або депортація або переміщення населення окупованої території або окремих частин його в межах або за межі цієї території¹²³;

ix) умисне нанесення ударів по будівлях, призначених для цілей релігії, освіти, мистецтва, науки або благодійності, історичних пам'яток, госпіталях і місцях зосередження хворих і поранених, за умови, що вони не є військовими цілями¹²⁴;

¹¹⁸ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ч. 2(b)(iii) Ст. 8. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

¹¹⁹ Ibid., art. 8(2)(b)(iv)

¹²⁰ Ibid., art. 8(2)(b)(v)

¹²¹ Ibid., art. 8(2)(b)(vi)

¹²² Ibid., art. 8(2)(b)(vii)

¹²³ Ibid., art. 8(2)(b)(viii)

¹²⁴ Ibid., art. 8(2)(b)(ix)

х) заподіяння особам, які перебувають під владою ворожої держави, фізичних каліцтв або вчинення над ними медичних або наукових експериментів будь-якого роду, які не виправдані необхідністю медичного, зуболікарського або лікарняного лікування відповідної особи і не здійснюються в його інтересах і які викликають смерть або серйозно загрожують здоров'ю такої особи або осіб¹²⁵;

хі) віроломне вбивство або поранення осіб, які належать до ворожої нації чи армії¹²⁶;

хії) заяву про те, що пощади не буде¹²⁷;

хііі) знищення або захоплення майна ворога, за винятком випадків, коли таке знищення або захоплення настійно диктуються військовою необхідністю¹²⁸;

хіv) оголошення скасованими, припиненими або неприпустимими в суді прав і позовів громадян іншої сторони¹²⁹;

хv) примус громадян іншої сторони до участі у військових діях проти їх власної країни, навіть якщо вони перебували на службі воюючої сторони до початку війни¹³⁰;

хvі) розграбування міста або населеного пункту, навіть якщо він захоплений штурмом¹³¹;

хvіі) застосування отрути або отруйної зброї¹³²;

хvііі) застосування задушливих, отруйних або інших газів і будь-яких аналогічних рідин, матеріалів або засобів¹³³;

хіx) застосування куль, які легко розриваються або сплющуються в тілі людини, таких, як оболонкові кулі, тверда оболонка яких не покриває всього осердя або має надрізи¹³⁴;

¹²⁵ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ч. 2(b)(x) Ст. 8. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

¹²⁶ Ibid., art. 8(2)(b)(xi)

¹²⁷ Ibid., art. 8(2)(b)(xii)

¹²⁸ Ibid., art. 8(2)(b)(xiii)

¹²⁹ Ibid., art. 8(2)(b)(xiv)

¹³⁰ Ibid., art. 8(2)(b)(xv)

¹³¹ Ibid., art. 8(2)(b)(xvi)

¹³² Ibid., art. 8(2)(b)(xvii)

¹³³ Ibid., art. 8(2)(b)(xviii)

¹³⁴ Ibid., art. 8(2)(b)(xix)

xx) застосування зброї, боєприпасів і техніки, а також методів ведення війни такого характеру, які викликають надмірні ушкодження чи невинуваті страждання або які є невибірковими за своєю суттю в порушення норм міжнародного права збройних конфліктів, за умови, що така зброя, такі боєприпаси, така техніка і такі методи ведення війни є предметом загальної заборони і включені в додаток до Статуту шляхом поправки згідно з відповідними положеннями, викладеними в статтях 121 і 123¹³⁵;

xxi) посягання на людську гідність, зокрема образливе і принизливе ставлення¹³⁶;

xxii) згвалтування, оборнення в сексуальне рабство, примус до проституції, примусова вагітність, як вона визначена в пункті 2 (f) статті 7, примусова стерилізація і будь-які інші види сексуального насильства, які також є грубим порушенням Женевських конвенцій¹³⁷;

xxiii) використання присутності цивільної особи або іншої особи, що охороняється, для захисту від військових дій визначених пунктів, районів або збройних сил¹³⁸;

xxiv) умисне нанесення ударів по будівлях, матеріалах, медичних установах і транспортних засобах, а також персоналу, який відповідно до міжнародного права використовує відмінні емблеми, встановлені Женевськими конвенціями¹³⁹;

xxv) умисне вчинення дій, що піддають цивільне населення голоду, як спосіб ведення війни шляхом позбавлення його засобів, необхідних для виживання, включаючи умисне створення перешкод для надання допомоги, як це передбачено в Женевських конвенціях¹⁴⁰;

¹³⁵ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ч. 2(b)(xx) Ст. 8. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

¹³⁶ Ibid., art. 8(2)(b)(xxi)

¹³⁷ Ibid., art. 8(2)(b)(xxii)

¹³⁸ Ibid., art. 8(2)(b)(xxiii)

¹³⁹ Ibid., art. 8(2)(b)(xxiv)

¹⁴⁰ Ibid., art. 8(2)(b)(xxv)

xxvi) набір або вербування дітей у віці до п'ятнадцяти років в склад національних збройних сил або їх використання для активної участі в бойових діях¹⁴¹.

с) у випадку збройного конфлікту неміжнародного характеру - серйозні порушення статті 3, загальної для чотирьох Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, а саме: будь-яке з наступних діянь, вчинених щодо осіб, які не беруть активної участі у військових діях, включаючи військовослужбовців, які склали зброю, і осіб, *hors de combat* через хворобу, поранення, тримання під вартою або з якоїсь іншої причини:

i) посягання на життя і гідність, зокрема вбивство в будь-якій формі, заподіяння каліцтв, жорстоке поводження і тортури¹⁴²;

ii) посягання на людську гідність, зокрема образливе і принизливе ставлення¹⁴³;

iii) взяття заручників¹⁴⁴;

iv) винесення вироків і приведення їх у виконання без попереднього судового розгляду, проведеного створеним в установленому порядку судом, що забезпечує дотримання всіх судових гарантій, які загальновизнані обов'язковими¹⁴⁵.

d) пункт 2 (с) застосовується до збройних конфліктів міжнародного характеру і, відповідно, не застосовується до випадків порушення внутрішнього порядку і виникнення напруженості, таких, як заворушення, окремі спорадичні акти насильства або інші акти аналогічного характеру¹⁴⁶.

е) інші серйозні порушення законів і звичаїв, застосованих в збройних конфліктах неміжнародного характеру в встановлених рамках міжнародного права, а саме будь-яке з таких діянь:

¹⁴¹ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ч. 2(b)(xxvi) ст. 8. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

¹⁴² Ibid., art. 8(2)(c)(i)

¹⁴³ Ibid., art. 8(2)(c)(ii)

¹⁴⁴ Ibid., art. 8(2)(c)(iii)

¹⁴⁵ Ibid., art. 8 (2)(c)(iv)

¹⁴⁶ Ibid., art. 8 (2)(d)

i) умисне нанесення ударів по цивільному населенню як такому, а також умисний напад на окремих цивільних осіб, які не беруть безпосередньої участі у військових діях¹⁴⁷;

ii) умисне нанесення ударів по будівлях, матеріалах, медичних установах і транспортних засобах, а також персоналу, який відповідно до міжнародного права використовує відмінні емблеми, передбачені Женевськими конвенціями¹⁴⁸;

iii) умисне нанесення ударів по персоналу, об'єктах, матеріалах, підрозділах або транспортних засобах, задіяних у наданні гуманітарної допомоги або в місії з підтримання миру відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй, поки вони мають право на захист, яким користуються цивільні особи або цивільні об'єкти по праву збройних конфліктів¹⁴⁹;

iv) навмисне нанесення ударів по будівлях, призначених для цілей релігії, освіти, мистецтва, науки або благодійності, історичних пам'ятниках, госпіталях і місцях зосередження хворих і поранених, за умови, що вони не є військовими цілями¹⁵⁰;

v) розграбування міста або іншого населеного пункту, навіть якщо він узятий штурмом¹⁵¹;

vi) зґвалтування, оборнення в сексуальне рабство, примус до проституції, примусова вагітність, як вона визначена в пункті 2 (f) статті 7, примусова стерилізація і будь-які інші види сексуального насильства, які також є грубим порушенням статті 3, загальної для чотирьох Женевських конвенцій¹⁵²;

vii) набір або вербування дітей у віці до п'ятнадцяти років в склад збройних сил або груп або використання їх для активної участі в бойових діях¹⁵³;

¹⁴⁷ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ч. 2(е)(і) ст. 8. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

¹⁴⁸ Ibid., art. 8(2)(e)(ii)

¹⁴⁹ Ibid., art. 8(2)(e)(iii)

¹⁵⁰ Ibid., art. 8(2)(e)(iv)

¹⁵¹ Ibid., art. 8(2)(e)(v)

¹⁵² Ibid., art. 8(2)(e)(vi)

¹⁵³ Ibid., art. 8(2)(e)(vii)

viii) віддача розпоряджень про переміщення цивільного населення з причин, пов'язаних з конфліктом, якщо тільки цього не вимагають міркування безпеки відповідного цивільного населення або нагальна потреба військового характеру¹⁵⁴;

ix) віроломне вбивство або поранення комбатанта ворога¹⁵⁵;

x) заяву про те, що пощади не буде¹⁵⁶;

xi) заподіяння особам, які перебувають у владі іншого боку в конфлікті, фізичних каліцтв або вчинення над ними медичних або наукових експериментів будь-якого роду, що не виправдані необхідністю медичного, зуболікарського або лікарняного лікування відповідної особи і не здійснюються в його інтересах і які спричиняють смерть або серйозно загрожують здоров'ю такої особи або осіб¹⁵⁷;

xii) знищення або захоплення майна ворога, за винятком випадків, коли таке знищення або захоплення настійно диктуються обставинами конфлікту¹⁵⁸.

f) пункт 2 (e) застосовується до збройних конфліктів міжнародного характеру і, таким чином, не застосовується до випадків порушення внутрішнього порядку і виникнення напруженості, таким, як заворушення, окреме спорадичні акти насильства або інші акти аналогічного характеру. Він застосовується щодо збройних конфліктів, які мають місце на території держави, коли йде тривалий збройний конфлікт між владою і організованими збройними групами або між самими такими групами¹⁵⁹.

Детальна регламентація та поділ воєнних злочинів на окремі групи зумовлена характером ситуацій, станів, конфліктів, в яких вони вчиняються. Відтак, кваліфікація певних злочинів залежатиме, наприклад, від характеру збройного конфлікту, тобто, від того, чи він міжнародний чи ні. Зокрема,

¹⁵⁴ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ч. 2(e)(viii) ст. 8. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

¹⁵⁵ Ibid., art. 8(2)(e)(ix)

¹⁵⁶ Ibid., art. 8(2)(e)(x)

¹⁵⁷ Ibid., art. 8(2)(e)(xi)

¹⁵⁸ Ibid., art. 8(2)(e)(xii)

¹⁵⁹ Ibid., art. 8(2)(f)

визнання Офісом Прокурора збройного конфлікту на сході України як міжнародного чи неміжнародного характеру вплине на кваліфікацію злочинів, вчинених там, за Римським Статутом¹⁶⁰.

Щодо четвертої групи злочинів, а саме злочинів агресії, то 11 липня 2010 року у Кампалі (Уганда) була прийнята відповідна Резолюція¹⁶¹. У цій Резолюції, шляхом внесення поправок до Статуту Міжнародного кримінального суду було погоджено визначення поняття злочину агресії. Відтак, згідно пункту 1 статті 8 *bis* Римського Статуту “злочин агресії” для цілей Статуту означає “планування, підготовку, ініціювання або здійснення особою, яка в змозі фактично здійснювати керівництво або контроль за політичними або військовими діями держави, акта агресії, який у силу свого характеру, серйозності і масштабів є грубим порушенням Статуту ООН”¹⁶². У пункті 2 статті 8 *bis* висвітлено зміст поняття “акту агресії” та наведено перелік діянь, які кваліфікуються як акт агресії¹⁶³. Потрібно зазначити, що визначення “акту агресії” у пункті 2 статті 8 *bis* є аналогічним (практично дослівним) визначенню “агресії”, прийнятому Резолюцією ГА ООН № 3314 від 14 грудня 1974 року¹⁶⁴. Перелік діянь, що кваліфікуються як акти агресії згідно пункту 2 статті 8 *bis* Статуту МКС, також є аналогічним переліку актів агресії, який міститься у Визначенні агресії (стаття 3), прийнятому Резолюцією № 3314¹⁶⁵.

Так, згідно Додатку 1 до Резолюції RC/Res 6 від 11 липня 2010 року до Статуту МКС “акт агресії” означає “застосування збройної сили державою проти суверенітету, територіальної недоторканності або політичної незалежності іншої держави, або яким-небудь іншим чином, несумісним із Статутом Організації

¹⁶⁰ Коментар: детальніше див. у підрозділах 3.2. та 3.3. цього дослідження

¹⁶¹ The Review Conference. Resolution RC/Res.6 [Електронний ресурс] / The Review Conference. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: <https://treaties.un.org/doc/source/docs/RC-Res.6-ENG.pdf>

¹⁶² Ibid.

¹⁶³ Важна К. А. Визначення агресії у сучасному міжнародному праві : матеріали наук.-практ. конф. [“Україна і світ”], (Київ, 19 квітня 2016 р.) // Україна і світ: Науковий журнал Факультету журналістики і міжнародних відносин Київського національного університету культури і мистецтв. – К. : КНУКіМ, 2016. – Вип.1. – С. 84-92

¹⁶⁴ Определение агрессии, утверждено Резолюцией 3314 (XXIX) Генеральной Ассамблеи [Електронний ресурс]. – 1974. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-74

¹⁶⁵ Важна К. А. Визначення агресії у сучасному міжнародному праві : матеріали наук.-практ. конф. [“Україна і світ”], (Київ, 19 квітня 2016 р.) // Україна і світ: Науковий журнал Факультету журналістики і міжнародних відносин Київського національного університету культури і мистецтв. – К. : КНУКіМ, 2016. – Вип.1. – С. 84-92

Об'єднаних Націй”¹⁶⁶. Далі міститься перелік діянь, які “незалежно від оголошення війни будуть кваліфікуватися (...) в якості акту агресії”. До таких діянь відносимо:

a) вторгнення або напад збройних сил держави на територію іншої держави або будь-яка військова окупація, який би тимчасовий характер вона не носила, яка є результатом такого вторгнення або нападу, або будь-яка анексія території іншої держави або її частини із застосуванням сили¹⁶⁷;

b) бомбардування збройними силами держави території іншої держави або застосування будь-якої зброї державою проти території іншої держави¹⁶⁸;

c) блокада портів або берегів держави збройними силами іншої держави¹⁶⁹;

d) напад збройними силами держави на сухопутні, морські чи повітряні сили, або морські і повітряні флоти іншої держави¹⁷⁰;

e) застосування збройних сил однієї держави, що знаходяться на території іншої держави за згодою з приймаючою державою, в порушення умов, передбачених в угоді, або будь-яке продовження їх перебування на такій території після припинення дії угоди¹⁷¹;

f) дія держави, яка дозволяє, щоб її територія, яку вона надала в розпорядження іншої держави, використовувалася цією іншою державою для здійснення акту агресії проти третьої держави¹⁷²;

g) засилання державою або від імені держави збройних банд, груп, іррегулярних сил або найманців, які здійснюють акти застосування збройної сили проти іншої держави, які носять настільки серйозний характер, що це рівнозначно переліченим вище актам, або її значну участь у них¹⁷³.

¹⁶⁶ The Review Conference. Resolution RC/Res.6 [Електронний ресурс] / The Review Conference. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: <https://treaties.un.org/doc/source/docs/RC-Res.6-ENG.pdf>

¹⁶⁷ Ibid., art. 8 bis (2)(a)

¹⁶⁸ Ibid., art. 8 bis (2)(b)

¹⁶⁹ Ibid., art. 8 bis (2)(c)

¹⁷⁰ Ibid., art. 8 bis (2)(d)

¹⁷¹ Ibid., art. 8 bis (2)(e)

¹⁷² Ibid., art. 8 bis (2)(f)

¹⁷³ Ibid., art 8 bis (2)(g)

Згідно Додатку I до Резолюції RC/Res.6 від 11 липня 2010 року до Статуту МКС у вигляді поправок також були прийняті статті 15 *bis* та 15 *ter*, які регулюють здійснення Судом юрисдикції щодо злочину агресії¹⁷⁴.

Згідно частини 1 статті 15 *bis*, яка має назву “Здійснення юрисдикції щодо злочину агресії”, Суд може здійснювати юрисдикцію щодо злочину агресії відповідно до підпункту “а” і “с” статті 13 Статуту¹⁷⁵. Йде мова про здійснення юрисдикції Суду щодо злочинів агресії шляхом передачі ситуації державою або ініціювання розслідування прокурором МКС.

Згідно з частиною 2 цієї ж статті, Суд може здійснювати юрисдикцію лише щодо злочинів агресії, вчинених через один рік з моменту ратифікації, або прийняття цих поправок тридцятьма державами-учасницями. У частині 3 вказано, що Суд здійснює юрисдикцію щодо злочину агресії відповідно до цієї статті згідно з рішенням, прийнятим після 1 січня 2017 року тією ж самою більшістю держав-учасниць, яка потрібна для прийняття поправки до Статуту. Ще одна особливість здійснення юрисдикції Судом щодо злочинів агресії зазначена у частині 4, яка наголошує, що Суд може, відповідно до статті 12 Римського Статуту¹⁷⁶, здійснювати юрисдикцію щодо злочину агресії, що виникає з акту агресії, вчиненого державою-учасницею, якщо тільки держава-учасниця раніше не заявила про невизнання такої юрисдикції шляхом направлення відповідної заяви Секретарю. Відкликання подібної декларації може бути здійснено в будь-який час і має бути розглянуто державою-учасницею протягом трьох років.

Резолюція RC/Res.6 від 11 липня 2010 року містить також Додаток III, Положення щодо розуміння поправок до Римського Статуту Міжнародного кримінального суду, що стосуються злочину агресії¹⁷⁷. У цьому Додатку

¹⁷⁴ Важна К. А. Визначення агресії у сучасному міжнародному праві : матеріали наук.-практ. конф. [“Україна і світ”], (Київ, 19 квітня 2016 р.) // Україна і світ: Науковий журнал Факультету журналістики і міжнародних відносин Київського національного університету культури і мистецтв. – К. : КНУКіМ, 2016. – Вип.1. – С. 84-92

¹⁷⁵ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ст. 13. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

¹⁷⁶ Ibid., art. 12

¹⁷⁷ The Review Conference. Resolution RC/Res.6 [Електронний ресурс] / The Review Conference. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: <https://treaties.un.org/doc/source/docs/RC-Res.6-ENG.pdf>

згадується такий термін як “внутрішня” юрисдикція щодо злочину агресії. Роз’яснюється, що визначення акту агресії і злочин агресії розглядається у поправках тільки для цілей Римського Статуту. Відповідно до статті 10 Римського Статуту поправки не тлумачаться як такі, що якимось чином обмежують чи завдають шкоди чинним або тим, які розробляються, нормам міжнародного права, для інших цілей, ніж цілі цього Статуту. Таким чином, поправки не тлумачаться як такі, що створюють право або зобов’язання здійснювати внутрішню юрисдикцію щодо акту агресії, здійсненого іншою державою¹⁷⁸.

Важливо також наголосити, що в Додатку йдеться про те, що агресія являє собою найбільш серйозну і небезпечну форму незаконного застосування сили; і що визначення здійснення акту агресії вимагає розгляду всіх обставин кожного конкретного випадку, включаючи тяжкість відповідних актів та їх наслідки, відповідно до Статуту Організації Об’єднаних Націй. Існує розуміння, що для встановлення того, чи є факт агресії явним порушенням Статуту Організації Об’єднаних Націй, необхідно наявність трьох компонентів: характеру, тяжкості і масштабу. Жоден компонент сам по собі не є досить значимим для того, щоб відповідати стандарту явного порушення¹⁷⁹.

Внесення такої категорії злочинів, як злочини агресії, до предметної юрисдикції МКС, було цілком природнім та необхідним, зважаючи на серйозність та тяжкість шкоди, яку спричиняють такі злочини.

Отже, усі розглянуті категорії злочинів – злочини геноциду, злочини проти людяності, воєнні злочини та злочини агресії – мають важливу спільну ознаку – їх тяжкість, серйозність та шкода правам людини, стурбованість міжнародної спільноти щодо них є надзвичайно великими, що зумовлює виокремлення їх у групу “*core crimes*”, що підпадають під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду.

¹⁷⁸ The Review Conference. Resolution RC/Res.6 [Електронний ресурс] / The Review Conference. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: <https://treaties.un.org/doc/source/docs/RC-Res.6-ENG.pdf>

¹⁷⁹ Ibid., § 6-7

2.2. Часова юрисдикція: *ratione temporis*

Згідно статті 11 Римського Статуту¹⁸⁰ Суд володіє юрисдикцією тільки щодо злочинів, які вчинені після набрання ним чинності. У частині другій цієї ж статті зазначено, що якщо будь-яка держава стає учасником цього Статуту після набрання ним чинності, Суд може здійснювати юрисдикцію тільки щодо злочинів, вчинених після набрання чинності цим Статутом для цієї держави.. Таким чином, юрисдикція Міжнародного кримінального суду не має ретроспективного характеру. Він може розглядати тільки злочини, вчинені після набрання чинності Статутом¹⁸¹.

Варто також згадати про положення статті 24 Статуту “Відсутність зворотної сили *ratione personae*”¹⁸², що підкреслює важливість темпоральної юрисдикції у поєднанні з персональною юрисдикцією, про яку йтиметься у наступному підрозділі. Відповідно до пункту 1 статті 24, особа не підлягає кримінальній відповідальності відповідно до даного Статуту за діяння до набрання Статутом чинності.

Як відомо, Статут набрав чинності 1 липня 2002 року – відповідно до статті 126(1), яка встановлює, що “Статут набирає чинності в перший день місяця, що слідує після 60-го дня після передачі на збереження Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй 60-ої ратифікаційної грамоти чи документа про прийняття, затвердження чи приєднання”¹⁸³. Проте у даних статтях все ж мова йде про набрання чинності Статутом саме для конкретної держави, тобто згідно статті 126(2)¹⁸⁴ для кожної держави, яка ратифікує, приймає, схвалює або приєднується до цього Статуту після набрання чинності Статутом згідно частини 1 цієї статті, Статут набирає чинності з першого дня

¹⁸⁰ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ст. 11. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf.

¹⁸¹ Дрьоміна Н. В. Юрисдикція міжнародних кримінальних судів і трибуналів: дис. канд. юр. наук: 12.00.11 / Дрьоміна Наталія Вікторівна – Одеса, 2005. – 240 с.

¹⁸² Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ст. 24. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

¹⁸³ Ibid., art. 126(1)

¹⁸⁴ Ibid., art. 126(2)

місяця після 60-го дня після здачі на зберігання такою державою свого документа про ратифікацію, прийняття, затвердження або приєднання.

Слід також зазначити ще одне принципове положення Статуту – незастосування строків давності щодо злочинів, перерахованих у статті 5 Римського Статуту. Відповідно до статті 29 Статуту (“Незастосування строків давності”)¹⁸⁵ щодо злочинів, які підпадають під юрисдикцію Суду, не встановлено жодного строку давності. Ця норма відповідає Конвенції про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людяності від 26 листопада 1968 року¹⁸⁶.

У пункті 3 статті 12 Статуту¹⁸⁷ зазначено виняток із загального правила, про яке йдеться у статті 11 Статуту. А саме стверджується, що якщо держава не є учасником Римського Статуту, то вона може шляхом подання заяви Секретарю, визнати здійснення МКС юрисдикції щодо певного злочину. Зазначене положення свідчить про надання винятку з правила про часову юрисдикцію для держав, які не є учасниками Статуту МКС.

Інша ситуація із здійсненням Судом юрисдикції щодо злочинів агресії. У частині 5 статті 15 Додатку I до Резолюції від 11 липня 2010 року до Статуту МКС¹⁸⁸ вказано, що щодо держави, яка не є учасником Римського статуту, Суд не здійснюватиме свою юрисдикцію по злочину агресії, вчиненому громадянами цієї держави або на її території. В даному випадку не йде мова про часові обмеження, тобто держава, яка не є учасницею Римського Статуту не може подати заяву у порядку статті 12 для розслідування злочинів агресії, як це можливо з іншими злочинами згідно Статуту.

¹⁸⁵ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ст. 29. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

¹⁸⁶ Організація Об'єднаних Націй. Конвенція про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людяності [Електронний ресурс] / ООН. – 1968. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_168

¹⁸⁷ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ст. 12(3). – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

¹⁸⁸ The Review Conference. Resolution RC/Res.6 [Електронний ресурс] / The Review Conference. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: <https://treaties.un.org/doc/source/docs/RC-Res.6-ENG.pdf>

2.3. Персональна юрисдикція

Римський Статут не містить статті з чіткою назвою, яка б скеровувала до здійснення Судом персональної юрисдикції. Натомість, є стаття 12 “Передумови здійснення юрисдикції”¹⁸⁹, яка фактично визначає персональну та територіальну юрисдикцію МКС¹⁹⁰. Окрім статті 12, Римський Статут містить ще низку положень, які необхідно розглядати в сукупності для створення цілісної картини щодо персональної та територіальної юрисдикції.

Деякі автори, такі як Ф. Ебойбі¹⁹¹, А. Мухамед¹⁹², М. Фруллі¹⁹³, розділяють персональну та територіальну юрисдикції у дві окремі категорії, в той час як інші, в тому числі Н. В. Дрьоміна¹⁹⁴, розглядають такі юрисдикції в сукупності, як єдину категорію. Я схильна до позиції вітчизняної авторки, проте вважаю, що це питання не має принципового значення. У цьому підрозділі описано ознаки і персональної, і територіальної юрисдикції.

У частині 1 статті 12 Статуту¹⁹⁵ вказано, що держава, яка стає стороною Статуту, приймає юрисдикцію Суду щодо злочинів, визначених у статті 5 Статуту. Згідно частини 2 статті 13 у випадках, вказаних в пунктах (а) або (с) статті 13, передача ситуації державою або ініціювання розслідування прокурором МКС¹⁹⁶, Суд може здійснювати свою юрисдикцію, якщо одна або більше з наступних держав є сторонами цього Статуту або прийняли юрисдикцію Суду відповідно до пункту 3:

¹⁸⁹ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ст. 12. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

¹⁹⁰ Felix E. Eboibi. Jurisdiction Of The International Criminal Court: Analysis, Loopholes And Challenges [Електронний ресурс] / Felix E. Eboibi. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <file:///C:/Users/Guest/Downloads/136309-364973-1-SM.pdf>

¹⁹¹ Ibid.

¹⁹² Abdullahi Aress Mohamed. The Role of The International Criminal Court In Enforcing Human Rights Law / Abdullahi Aress Mohamed. – Eldoret, Kenya, 2014. – 95 с.

¹⁹³ Frulli M. Pubblicato in A. Cassese, P. Gaeta, J.Jones (eds.), The Rome Statute of the the International Criminal Court. A Commentary, Oxford, Oxford University Press, 2002, vol.I, pp. 527-541

¹⁹⁴ Дрьоміна Н. В. Юрисдикція міжнародних кримінальних судів і трибуналів : дис. канд. юр. наук : 12.00.11 / Дрьоміна Наталія Вікторівна – Одеса, 2005. – 240 с.

¹⁹⁵ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ст. 12(1). – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

¹⁹⁶ Ibid., art. 13(2)

(а) Держава, на території якої відбулося таке діяння, або, якщо злочин було вчинене на борту судна або літака, - держава, яка зареєструвала це судно або літак;

(б) Держава, громадянином якої є обвинувачений в злочині.

Саме через цей пункт статті 12 автори часто розглядають територіальну та персональну юрисдикцію в сукупності, нероздільно. З цього положення вбачається, що достатньо навіть одного з варіантів (а) або (б) для здійснення МКС юрисдикції. Не менш важливим є положення пункту 3 статті 12, про яке вже згадувалось раніше, у підрозділі про часову юрисдикцію. Пригадаймо, що мова йде про прийняття юрисдикції Суду державою, яка не є учасницею Статуту (юрисдикція *ad hoc*)¹⁹⁷.

Наскрізним принципом, без якого неможливо говорити про здійснення персональної юрисдикції МКС, є принцип індивідуальної відповідальності. Згідно статті 25 Римського Статуту, “Індивідуальна кримінальна відповідальність”¹⁹⁸, Суд має юрисдикцію щодо фізичних осіб. Частина 2 проголошує, що особа, яка вчиняє злочин в межах юрисдикції МКС повинна бути особисто відповідальна та нести покарання у відповідності до цього Статуту. Частина 3 цієї ж статті деталізує випадки, у яких особа може підлягати кримінальній відповідальності та покаранню. А саме, йдеться про особу, котра:

а) вчиняє такий злочин індивідуально, разом з іншою особою чи через іншу особу, незалежно від того, чи підлягає ця інша особа кримінальній відповідальності¹⁹⁹;

б) наказує, підбурює чи спонукає вчинити такий злочин, якщо цей злочин відбувається чи якщо має місце замах на цей злочин²⁰⁰;

¹⁹⁷ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ст. 12(3). – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

¹⁹⁸ Ibid., art. 25

¹⁹⁹ Ibid., art. 25(3)(a)

²⁰⁰ Ibid., art. 25(3)(b)

с) з метою полегшити вчинення такого злочину здійснює пособництво, підбурює чи будь-яким іншим способом сприяє його вчиненню чи замаху на нього, включаючи надання коштів для його вчинення²⁰¹;

д) будь-яким іншим чином сприяє здійсненню чи замаху на вчинення такого злочину групою осіб, котрі діють із спільною метою, причому сприяння має бути навмисним, і або:

і) з метою підтримки злочинної діяльності чи злочинної мети групи в тих випадках, коли така діяльність або мета зв'язана зі вчиненням злочину, що підпадає під юрисдикцію Суду; або²⁰²

іі) з усвідомленням наміру групи вчинити злочин²⁰³;

е) щодо злочину геноциду: прямо і публічно підбурює інших до вчинення геноциду²⁰⁴;

ф) вчиняє замах на вчинення такого злочину, починаючи дію, що являє собою значний крок у її здійсненні, однак злочин залишається незавершеним через обставини, що не залежать від намірів даної особи²⁰⁵.

Однак, особа, яка відмовляється від спроби вчинити злочин або інакше запобігає завершенню злочину, не несе відповідальності та не підлягає покаранню за цим Статутом за спробу вчинити цей злочин, якщо вона повністю і добровільно відмовився від кримінальної мети.

Зі змісту статті 25 чітко вбачається, що кримінальній відповідальності та покаранню за Римським Статутом підлягають лише фізичні особи. Окрім цього, стаття 26 Статуту²⁰⁶ виключає юрисдикцію МКС щодо осіб, які не досягли віку 18 років на момент вчинення відповідного злочину.

Положення щодо віку настання кримінальної відповідальності є досить конкретним. Питання щодо відповідальності осіб, які не досягли віку 18 років, залишається на розсуд держави. Тобто, розслідування злочину, вчиненого

²⁰¹ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ст. 25(3)(с). – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

²⁰² Ibid., art. 25(3)(d)(i)

²⁰³ Ibid., art. 25(3)(d)(ii)

²⁰⁴ Ibid., 25(3)(e)

²⁰⁵ Ibid., art. 25(3)(f)

²⁰⁶ Ibid., art. 26

неповнолітнім, відбувається за національними правилами. Тут потрібно також не забувати, що у випадку такого розслідування необхідно якнайретельніше дотримуватись міжнародних стандартів щодо належного розслідування, яке проводиться щодо неповнолітньої особи. В цьому аспекті важливою є справа Спеціального Суду по Сьєрра-Леоне, у якому зазначалось, що особа у віці від 15 до 17 років може визнаватись законним військовослужбовцем²⁰⁷. Командири наймають неповнолітніх у свою армію з ціллю формування терористичних організацій, члени яких не підлягають відповідальності та мають імунітет від розслідування (переслідування). Більше того, в сучасних війнах, особливо в країнах, що розвиваються, неповнолітніх все частіше залучають до військових дій, унаслідок чого вони частіше стають виконавцями та жертвами воєнних злочинів та злочинів проти людяності²⁰⁸. Коментар професора міжнародного права М. Шарфа щодо цього був таким:

Найважчою дилемою для Генерального Секретаря було вирішення питання з неповнолітніми злочинцями, дітьми у віці 14 років, які вчинили надзвичайно варварські діяння. Уряд Сьєрра-Леоне з самого початку наполягав, щоб ті, хто був відповідальний за найгірші звірства, постав перед судом та був покараний, якщо визнаний винним, незалежно від віку. Група захисту прав людини, з іншого боку, була противниками суду над тими, хто не досягнув віку 18 років. Було досягнуто компромісу – ніхто віком до 15 років не може постати перед Спеціальним Судом, і обвинувачені у віці від 15 до 18 років отримують окреме анонімне слухання справи та особливий адвокатський (консультаційний) супровід, та відбуватимуть і свої затримання на умовах позбавлення волі в демобілізаційних таборах або прийомних будинках, а не у в'язниці²⁰⁹.

Деякі вчені сперечаються, чи залишення розслідування злочинів, вчинених неповнолітніми, на розсуд держави є ефективним та доцільним; чи відбувається це в інтересах дитини²¹⁰? Така дискусія виникає через обґрунтовані підстави стверджувати, що МКС гарантує вищий рівень захисту прав обвинуваченого та кращу якість розслідування. Я вважаю, що відсутність

²⁰⁷ Коментар: мовою оригіналу – “combatant”

²⁰⁸ Antonio Cassese. The Statute of the International Criminal Court: Some Preliminary Reflections [Електронний ресурс] / Antonio Cassese. – 1999. – Режим доступу до ресурсу: <http://ejil.org/pdfs/10/1/570.pdf>

²⁰⁹ Michael P. Scharf. The Special Court for Sierra Leone [Електронний ресурс] / Michael P. Scharf. – 2000. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.asil.org/insights/volume/5/issue/14/special-court-sierra-leone>

²¹⁰ Frulli M. Pubblicato in A.Cassese, P.Gaeta, J.Jones (eds.), The Rome Statute of the the International Criminal Court. A Commentary, Oxford, Oxford University Press, 2002, vol.I, pp. 527-541

консенсусу між державами щодо віку, з якого настає кримінальна відповідальність, не може мотивувати встановлювати нижчої межі віку, з якого особа несе індивідуальну кримінальну відповідальність за вчинення злочинів, передбачених Статутом. Тобто, положення статті 25 Статуту є цілком виправданим. В аспекті цього питання кожній державі необхідно прагнути досягати адекватного рівня захисту прав неповнолітніх обвинувачених.

Стосовно поширення юрисдикції МКС лише на фізичних осіб, то слід зазначити, що окремі держави підтримували ідею поширити юрисдикцію Суду також і на юридичних осіб. Зокрема, Франція наголошувала на важливості включення відповідальності організацій²¹¹. Проте держави погодились залишити юрисдикцію Суду лише щодо фізичних осіб, оскільки імплементація пропозиції Франції призвела б до певних проблем здійснення Судом юрисдикції загалом. Серед держав в міжнародному кримінальному праві не існує консенсусу щодо кримінальної відповідальності юридичних осіб. Закладення такого положення в Статуті може бути несумісним із принципом комплементарності, який є основним при здійсненні юрисдикції МКС²¹².

В контексті персональної юрисдикції слід знову згадати положення статті 24 Статуту про відсутність зворотної сили *ratione personae*²¹³. Це положення діє на користь обвинуваченого, що також не менш важливо для міжнародного кримінального права, адже кореспондує правам людини.

У статті 27 Римського Статуту йде мова про незастосовність імунітетів (використання офіційного статусу). Частина 1 проголошує, що цей Статут повинен застосовуватись рівно до всіх осіб без винятків, які базуються на службовому становищі (повноваженнях). Зокрема, службові повноваження, офіційний статус (імунітет) як Глави держави чи уряду, члена уряду або парламенту, так і обраного представника чи державного чиновника, ні в якому разі не звільняє особу від кримінальної відповідальності за цим Статутом, а

²¹¹ Frulli M. Pubblicato in A.Cassese, P.Gaeta, J.Jones (eds.), The Rome Statute of the the International Criminal Court. A Commentary, Oxford, Oxford University Press, 2002, vol.I, pp. 527-541

²¹² Ibid.

²¹³ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ст. 24. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

також не є сам по собі підставою для зменшення (пом'якшення) покарання²¹⁴. У частині 2 цієї ж статті говориться, що імунітети чи спеціальні процесуальні норми, які стосуються офіційного статусу особи, незалежно від того, чи згідно національного чи міжнародного права, не повинні забороняти Суду здійснювати свою юрисдикцію щодо такої особи²¹⁵.

В аспекті цього питання потрібно зазначити про важливий документ, а саме Угоду про привілеї та імунітети Міжнародного кримінального суду²¹⁶. Для України ця міжнародна угода набрала чинності 19.11.2006 року. Підставою для цього був Лист Міністерства закордонних справ України від 28 грудня 2006 “Щодо набуття чинності міжнародними договорами України” (надалі – Угода)²¹⁷.

У статті 25 цієї Угоди “Відмова від привілеїв та імунітетів, передбачених у статтях 13 і 14”²¹⁸ зазначається, що привілеї та імунітети, передбачені в статтях 13 і 14 цієї Угоди, надаються представникам держав і міжурядових організацій не в особистих інтересах самих цих осіб, а для забезпечення незалежного виконання їхніх функцій у зв'язку з роботою Асамблеї, її допоміжних органів і Суду²¹⁹. Таким чином, держави-учасниці не тільки мають право, але й зобов'язані відмовитися від привілеїв та імунітетів своїх представників у будь-якому випадку, коли, на думку цих держав або міжурядових організацій, вони перешкодили б відправленню правосуддя, й від них можна відмовитися без шкоди для цілей, для яких ці привілеї та імунітети надаються. Привілеї та імунітети, передбачені в статтях 13 і 14 цієї Угоди, надаються державам, які не є учасницями цієї Угоди, і міжурядовим організаціям за умови, що вони

²¹⁴ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ст. 27(1). – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

²¹⁵ Ibid., art. 27(2)

²¹⁶ Організація Об'єднаних Націй. Угода про привілеї та імунітети Міжнародного кримінального суду [Електронний ресурс] / ООН. – 2002. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_f62

²¹⁷ Міністерство закордонних справ України. Лист “Щодо набуття чинності міжнародними договорами України” [Електронний ресурс] / Міністерство закордонних справ України // N 72/13-612/1-7246. – 2006. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v7246321-06>

²¹⁸ Коментар: у статтях 13 та 14 зазначається про привілеї та імунітети представників держав, що беруть участь у засіданнях Асамблеї та її допоміжних органів, і представників міжурядових організацій, представників держав, що беруть участь у засіданнях Суду

²¹⁹ ООН. Угода про привілеї та імунітети Міжнародного кримінального суду [Електронний ресурс] / ООН. – 2002. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_f62

приймають на себе ті самі зобов'язання стосовно відмови²²⁰. Тобто, як бачимо, привілеї та імунітети офіційних осіб можуть стосуватись лише забезпечення організаційної діяльності МКС.

Стаття 28 Римського Статуту “Відповідальність командирів і інших начальників”²²¹ визначає додаткові підстави кримінальної відповідальності за злочини згідно Статуту:

а) військовий командир, або особа, яка ефективно діє як військовий командир, підлягає кримінальній відповідальності за злочини, що підпадають під юрисдикцію Суду, вчинені силами, що знаходяться під його ефективним командуванням і контролем або, залежно від обставин, під його ефективною владою та контролем, в результаті нездійснення ним контролю належним чином над такими силами, коли:

і) такий військовий командир, або така особа знала, або в дійсних на той момент обставинах, повинна була знати, що ці сили здійснювали, або мали намір здійснити такі злочини; і

ii) такий військовий командир, або така особа не прийняли всіх необхідних і розумних заходів в рамках їх повноважень для запобігання, або припинення їх вчинення, або для передачі даного питання в компетентні органи для розслідування і кримінального переслідування²²²;

б) Стосовно відносин начальника і підлеглого, що не описані в пункті (а), начальник підлягає кримінальній відповідальності за злочини, що підпадають під юрисдикцію Суду, вчинені підлеглими, що знаходяться під його ефективними владою і контролем, в результаті нездійснення ним контролю належним чином над такими підлеглими, коли:

і) начальник або знав, або свідомо проігнорував інформацію, яка явно вказувала на те, що підлеглі здійснювали або мали намір здійснити такі злочини;

²²⁰ ООН. Угода про привілеї та імунітети Міжнародного кримінального суду [Електронний ресурс] / ООН. – 2002. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_f62

²²¹ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ст. 12(3). – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

²²² Ibid., art. 28(a)

ii) злочини стосувались діяльності, що підпадає під ефективну відповідальність і контроль начальника; і

iii) начальник не вжив усіх необхідних і розумних заходів в рамках його повноважень для запобігання або припинення їх вчинення або для передачі даного питання в компетентні органи для розслідування і кримінального переслідування²²³.

Визнання Україною персональної юрисдикції МКС має свою історію. Після підписання Римського Статуту 20 січня 2000 року, який згідно передбаченого порядку підлягав внесенню до Верховної Ради України для надання згоди на його обов'язковість, тогочасний Президент України Леонід Кучма подв до КСУ подання з клопотанням про висновки щодо відповідності Конституції України Римського Статуту МКС²²⁴. На думку колишнього Президента, низка статей Статуту не узгоджувалась із Конституцією України, зокрема:

1) стаття 27²²⁵, згідно з якою положення Статуту застосовується однаково до всіх осіб, незважаючи на їх посадове становище, не відповідає частинам першій, третій статті 80, частині першій статті 105, частинам першій, третій статті 126 Конституції України, якими народним депутатам України, Президенту України і суддям на час виконання повноважень гарантується недоторканність²²⁶.

Згідно з пунктом 2.2. Рішення КСУ, відповідно до пункту 1 статті 27 Статуту, його положення застосовуються однаково до всіх осіб незалежно від їх посадового становища²²⁷. Зокрема, посадове становище глави держави або уряду, члена уряду чи парламенту, вибраного представника чи посадової особи

²²³ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ст. 28(b). – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

²²⁴ Купрій В.М. та інші. Пояснювальна записка до проекту Закону України “Про внесення змін до статті 124 Конституції України” / Купрій В.М.. – 2016.

²²⁵ Ibid., art. 27

²²⁶ Конституційний Суд України. Висновок у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут) [Електронний ресурс] / Конституційний Суд України. – 2001. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003v710-01/card2#Card>

²²⁷ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ст. 27(1). – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

уряду не звільняє особу від кримінальної відповідальності згідно зі Статутом і не є само по собі підставою для пом'якшення вироку²²⁸. В пункті 2 статті 27 Статуту зазначається, що імунітети та спеціальні норми, які можуть бути пов'язані з посадовим становищем особи відповідно до національного чи міжнародного права, не повинні перешкоджати здійсненню Судом його юрисдикції щодо такої особи²²⁹. Вирішуючи цей спір, Конституційний Суд України виходив з такого. Відповідно до статті 18 Конституції України²³⁰ зовнішньополітична діяльність України ґрунтується на загальновизнаних принципах і нормах міжнародного права. Одним з таких принципів є принцип сумлінного виконання міжнародних зобов'язань, що сформувався у формі міжнародно-правового звичаю “*pacta sunt servanda*” ще на ранніх стадіях розвитку державності, а нині дістав своє відображення у численних міжнародних угодах. Як загальновизнане правило поведінки суб'єктів, вказаний принцип закріплено у Статуті ООН. В його преамбулі підкреслюється рішучість членів ООН “створити умови, за яких можуть дотримуватися справедливість і повага до зобов'язань, що випливають з договорів та інших джерел міжнародного права”. Встановлення відповідальності за вчинення переважної більшості злочинів, передбачених Римським Статутом, є міжнародно-правовим зобов'язанням України відповідно до інших міжнародно-правових документів, які набули чинності для нашої держави (багато з них - задовго до набрання чинності Конституцією України)²³¹.

Крім цього, положення Статуту, які забороняють злочин геноциду, злочини проти людяності, воєнні злочини, та злочин агресії розглядають нині як звичаєву норму міжнародного права, що неодноразово підтверджували міжнародні судові органи. Отже, їх характер як “криміналізація” тобто визнання

²²⁸ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ст. 27(1). – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

²²⁹ Ibid., art. 27(2)

²³⁰ Конституція України : закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – Ст. 18

²³¹ Конституційний Суд України. Висновок у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут) [Електронний ресурс] / Конституційний Суд України. – 2001. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003v710-01/card2#Card>

злочинними, згідно зі статтею 18 Конституції України, не залежить від приєднання України до Статуту та набуття ним чинності²³².

У положенні пункту 2.2.1. Висновку КСУ зазначається, що положення Статуту не забороняють встановлення і не скасовують положень Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України, Президента України та суддів, а лише виходять з того, що недоторканність цих осіб стосується національної юрисдикції і не може бути перешкодою для здійснення юрисдикції Міжнародним кримінальним судом стосовно злочинів передбачених Статутом²³³. Конституційний Суд України влучно підтвердив, що це повністю узгоджується з міжнародно-правовими зобов'язаннями України²³⁴.

Так, Конвенція про запобігання злочинів геноциду та покарання за нього²³⁵ прямо передбачає, що особи, які вчиняють геноцид, підлягають покаранню незалежно від того, чи є вони відповідальними правителями, посадовими або приватними особами відповідно до конституції. Відтак, положення Конституції України щодо недоторканності названих категорій осіб мають тлумачитися в системному зв'язку з положенням статті 18 Конституції України. Крім цього, у пункті 2.2.2. Конституційний Суд України зазначає, що недоторканність певної категорії посадових осіб – це не їх привілей; вона пов'язана з виконанням ними важливих державних функцій, а тому відповідно до Конституції України і міжнародно-правових зобов'язань України не може розглядатися як гарантія їх безкарності. Недоторканність народних депутатів України, Президента України та суддів передбачає лише спеціальні умови притягнення їх до кримінальної відповідальності²³⁶.

²³² Конституційний Суд України. Висновок у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут) [Електронний ресурс] / Конституційний Суд України. – 2001. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003v710-01/card2#Card>

²³³ Там само, п. 2.2.1.

²³⁴ Там само.

²³⁵ Організація Об'єднаних Націй. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього [Електронний ресурс] / ООН. – 1948. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155/card2#Card

²³⁶ Конституційний Суд України. Висновок у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут) [Електронний ресурс] / Конституційний Суд України. – 2001. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003v710-01/card2#Card>

Пункт 2.2.3. Висновку стверджує, що особи, що користуються правом недоторканності, можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності за національним законом, який відповідає міжнародно-правовим зобов'язанням держави, шляхом задіяння внутрішньодержавних (національних) судових механізмів. Згідно з покладеним в основу Статуту (стаття 17) принципом комплементарності МКС не приймає справи до свого розгляду, якщо відповідна особа вже була засуджена з дотриманням належної законної процедури іншим судом (у тому числі національним) за діяння, заборонені Статутом (стаття 20)²³⁷.

Отже, висновок КСУ полягає у тому, що стаття 27 Статуту не суперечить частинам першій, третій статті 80, частині першій статті 105 та частинам першій, третій статті 126 Конституції України²³⁸. З цим аспектом Рішенням КСУ можна погодитись повністю, адже спекуляція положеннями Конституції щодо недоторканності чи імунітету призводить лише до неправильного тлумачення призначення, мети та принципів здійснення юрисдикції МКС.

В контексті питання щодо персональної юрисдикції слід згадати також про співвідношення відповідальності держави та індивідуальної відповідальності. Це питання виникає тому, що здебільшого особи, які постають як обвинувачені в МКС, є органами держави, серед іншого главою, державними службовцями, тобто, безпосередніми представниками держави, діють від її імені, навіть якщо законних підстав для цього не було²³⁹. Саме тому Римський Статут у частині 4 статті 25²⁴⁰ застерігає, що жодне з положень Статуту щодо індивідуальної кримінальної відповідальності не повинне вплинути на відповідальність держав відповідно до міжнародного права. МКС не може бути упереджений щодо відповідальності держави та не має прямого повноваження

²³⁷ Конституційний Суд України. Висновок у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут) [Електронний ресурс] / Конституційний Суд України. – 2001. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003v710-01/card2#Card>

²³⁸ Конституція України : закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – Ст. 80(1,3), 105(1), 126 (1,3)

²³⁹ Frulli M. Pubblicato in A. Cassese, P. Gaeta, J. Jones (eds.), The Rome Statute of the the International Criminal Court. A Commentary, Oxford, Oxford University Press, 2002, vol.I, pp. 527-541

²⁴⁰ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ст. 25(4). – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

щодо підняття питання щодо відповідальності держави за цей самий злочин, за який обвинувачується особа, представник такої держави, відповідно до міжнародного права²⁴¹.

У проекті Статуту МКС²⁴² міститься положення про те, що переслідування осіб, що діяли як агенти та представники держави, “абсолютно не виключає розслідування міжнародної відповідальності, покладеної на державу за міжнародні злочинні діяння, які стосуються держави у таких випадках через те, що вчинені її органами”. Тобто, держава не позбавляється відповідальності за такі злочини, навіть якщо особу притягнуто в порядку індивідуальної відповідальності за вчинені діяння.

Як на мене, положення Римського Статуту щодо індивідуальної відповідальності вказують на те, що особливістю персональної юрисдикції МКС є її реалізація щодо конкретних осіб, без з'ясування питань щодо відповідальності держави чи інших видів відповідальності. Тим не менше, це в жодному разі не повинно означати, що держава тим чи іншим чином звільняється від відповідальності за міжнародним правом.

Ще однією ознакою юрисдикції, про яку йдеться у цьому розділі, є територіальність. Як згадувалось раніше, положення щодо територіальної юрисдикції міститься як альтернативне поряд з положенням про персональну юрисдикцію у статті 12 Римського Статуту²⁴³. Згідно з цією статтею МКС здійснює юрисдикцію щодо злочинів, які вчинені на території держави-учасниці, незалежно від національності виконавця (злочинця). Окрім цього, Суд здійснює юрисдикцію *ad hoc* щодо злочинів, вчинених на території держави, яка не є учасницею Римського Статуту.

Поняття території, про яку йдеться у цій статті, не є чітко визначеним. Статут не містить виключного переліку параметрів, за допомогою яких можна

²⁴¹ Frulli M. Pubblicato in A. Cassese, P. Gaeta, J. Jones (eds.), The Rome Statute of the International Criminal Court. A Commentary, Oxford, Oxford University Press, 2002, vol. I, pp. 527-541

²⁴² International Law Commission. Draft Statute for an International Criminal Court with commentaries [Електронний ресурс] / International Law Commission. – 1994. – Режим доступу до ресурсу: http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/7_4_1994.pdf

²⁴³ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ст. 12. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

виміряти ту чи іншу територію тієї чи іншої держави. Більшість питань щодо територіальної юрисдикції вирішується Судом у кожній конкретній справі. Це, знову ж таки, пов'язано з тим, що встановлення певних загальних обмежень, чітких визначень та іншого може призвести до проблем із здійсненням Судом своєї юрисдикції²⁴⁴. Ці проблеми, зокрема, можуть бути пов'язані з тим, що не завжди приналежність тієї чи іншої території певній державі можна визначити лише за об'єктивними критеріями. Навпаки, у більшості випадків, необхідно встановлювати, наприклад, яка держава здійснювала контроль над такою територією. У своїй дисертації Абдула Мухамед стверджує, що наявним прикладом того, як територіальні питання можуть бути проблематичними, є Ізраїльсько-Палестинський конфлікт. Якщо, для прикладу, Палестинська влада проголосила б незалежність та приєдналась до Римського Статуту, МКС здійснював б юрисдикцію над територією незалежної Палестини. Однак, така територія була б предметом спору між Ізраїлем та Палестиною²⁴⁵.

Територіальна юрисдикція – це складний виклик для Міжнародного кримінального суду. На відміну від колишніх Міжнародного трибуналу щодо Руанди та Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії, МКС не має чітко визначеної території, на якій здійснює свою юрисдикцію. Проте, це в свою чергу, надає Суду переваги щодо розслідування найстрашніших злочинів у світі. Концепція територіальності є своєрідною заміною національності (громадянства). Вона тісно прив'язана до особи, що вчиняє злочин, який підпадає під юрисдикцію МКС. В розслідуваннях стосовно ситуацій в Уганді, Демократичній Республіці Конго та Судані (Дарфур), немає тверджень про те, що особи, які обвинувачуються у вчиненні злочинів, є громадянами держави-учасниці. Крім того, Рада Безпеки не надала МКС юрисдикцію щодо дій громадян Судану, які здійснювалися поза межами Судану, навіть якщо вони були

²⁴⁴ Abdullahi Aress Mohamed. *The Role of The International Criminal Court in enforcing Human Rights Law* / Abdullahi Aress Mohamed. – Eldoret, Kenya, 2014. – 95 с.

²⁴⁵ Ibid.

частиною конфлікту в Дарфурі²⁴⁶. Тобто, як бачимо, громадянство не є в пріоритеті для здійснення юрисдикції Судом.

Отже, здійсненню персональної, так само як і територіальної, юрисдикції МКС притаманний ряд особливостей, що зумовлює унікальність юрисдикції Суду. Це виправдано важливою місією МКС – вирішувати справи щодо осіб, які вчиняють найжахливіші злочини.

²⁴⁶ Felix E. Eboibi. Jurisdiction Of The International Criminal Court: Analysis, Loopholes And Challenges [Електронний ресурс] / Felix E. Eboibi. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <file:///C:/Users/Guest/Downloads/136309-364973-1-SM.pdf>

РОЗДІЛ ІІІ. СПРАВА УКРАЇНИ У МІЖНАРОДНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ СУДІ

3.1. Правова аргументація відповідності справи України в Міжнародному кримінальному суді до його юрисдикції (згідно першої Заяви)

З кінця 2013 року Україна переживає жахіття, пов'язані з масовими порушеннями прав людини. Однією із найвизначніших подій в історії України стала “Революція гідності”. Вона була зумовлена, в першу чергу, відмовою колишнього Президента України, Віктора Януковича, від підписання 21 листопада 2013 року Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Це спровокувало українців на підняття протесту проти тодішньої влади, який надалі перетворився у страшний сон, що забрав життя багатьох людей, а ще більше скалічив.

Є низка питань, які постають у зв'язку з подіями цього періоду. Ці питання пов'язані також із здійсненням юрисдикції Міжнародним кримінальним судом. Перш за все, необхідно зауважити, що станом на сьогоднішній день Україна не ратифікувала Римський Статут. Причиною цьому був, серед іншого, і Висновок КС України, про який уже згадувалось в інших підрозділах. Відповідно, для того, аби МКС зміг розглядати справу України та здійснювати щодо цієї справи свою юрисдикцію, необхідно було, щоб Україна прийняла юрисдикцію МКС *ad hoc* згідно частини 3 статті 12 Статуту²⁴⁷. Саме цей крок було зроблено Україною шляхом подання Заяви до Міжнародного кримінального суду про визнання Україною юрисдикції міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності вищими посадовими особами держави, які призвели до особливо тяжких наслідків та

²⁴⁷ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ст. 12(3). – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

масового вбивства українських громадян під час мирних акцій протестів у період з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року²⁴⁸²⁴⁹.

На офіційному сайті МКС оприлюднено Декларацію про визнання Україною юрисдикції Суду *ad hoc*²⁵⁰. Зі змісту цієї Заяви розуміємо, що вона подана з метою притягнення до кримінальної відповідальності вищих посадових осіб, за вчинення злочинів проти людяності під час мирних протестів громадян, що мали місце в період з 30 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року, в той час як у назві Заяви чітко зазначається, що цей період розпочинається з 21 листопада 2013 року. Така розбіжність в датах могла негативно вплинути і на правильне розуміння та оцінку ситуації Судом.

Також у Заяві вказано осіб, яких визначено як таких, що повинні бути притягнені до кримінальної відповідальності МКС за вчинення відповідних злочинів проти людяності. Це колишній Президент України Янукович Віктор Федорович, колишній Генеральний прокурор України Пшонка Віктор Павлович, колишній Міністр внутрішніх справ України Захарченко Віталій Юрійович та інші посадові особи, які видавали та виконували явно злочинні накази, які можуть бути встановлені прокурором Міжнародного кримінального суду. Це ще один аспект Заяви, який вказує на її неточність. Можливо, вартувало б виокремити ширший конкретний ряд осіб, які потенційно могли бути задіяні у здійсненні таких злочинів. Зрозуміло ж, з дотриманням принципу невинуватості, тобто без зазначення конкретних імен, індивідуалізації, адже встановлення осіб належить до компетенції Офісу Прокурора та Суду.

Проблемним питанням фактичного характеру, згідно поширеної серед суспільства думки, є факт втечі осіб, які потенційно є головними

²⁴⁸ Верховна Рада України. Заява до Міжнародного кримінального суду про визнання Україною юрисдикції міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності вищими посадовими особами держави, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян під час мирних акцій протестів у період з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/790-18>

²⁴⁹ Коментар: надалі ця Заява може позначатись як перша Заява, Заява

²⁵⁰ The Embassy of Ukraine. Declaration under article 12(3) of the Rome Statute accepting the ICC's jurisdiction over alleged crimes committed on its territory from 21 November 2013 to 22 February 2014. [Електронний ресурс] / The Embassy of Ukraine. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/997/declarationRecognitionJurisdiction09-04-2014.pdf>

обвинуваченими у вчиненні всіх цих злочинів, до Російської Федерації, та їх переховування там. Проте, ці факти не применшують важливість розслідування злочинів, які були вчинені під час Революції гідності. Навпаки, це повинно бути стимулом для ратифікації Римського Статуту та внесення необхідних змін в українське законодавство. Це є одним із викликів для справи України в Міжнародному кримінальному суді²⁵¹.

Щодо територіальної та часової юрисдикції, то слід ще раз наголосити, що оскільки Україна прийняла юрисдикцію МКС *ad hoc* за частиною 3 статті 12 Римського Статуту, то МКС може здійснювати юрисдикцію щодо тих злочинів, які вчинялись на території України в період з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року, не зважаючи на те, що Україна не є учасницею Римського Статуту.

У Заяві Верховна Рада України описала ситуацію в Україні в цей період так:

Протягом трьох місяців в Україні правоохоронні органи за наказом вищих посадових осіб держави неправомірно застосовували заходи фізичного впливу, спеціальні засоби та зброю до учасників мирних акцій у м. Києві та інших містах України. Системними стали перевищення їх посадовими особами влади та посадових повноважень, а також вчинення інших тяжких та особливо тяжких злочинів, які призвели до вбивства понад 100 громадян України та інших держав, поранення та каліцтва більше 2000 осіб, понад 500 з яких перебувають у тяжкому стані, застосування щодо мирних громадян катування (незаконного затримання та тримання роздягненими догола при температурі повітря нижче 15⁰С, застосування водометів проти учасників мирних акцій протестів при температурі повітря нижче 10⁰С, нанесення тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості тощо). Характерною ознакою в цей період стало викрадення та зникнення людей, насильницьке та протизаконне позбавлення їх волі, насильницький вивіз у безлюдні місця з метою катування та вбивства, безпідставне тюремне ув'язнення великої кількості людей у різних містах України, їх жорстоке побиття, протиправне знищення майна учасників мирних акцій (житла, автомобілів тощо).

Безпрецедентним стало використання владою на місцях та міліцією організованих злочинних угруповань з метою залякування та викрадення людей, катування, вбивства, знищення їх майна тощо. Як правило, переслідування людей велося за політичними мотивами (активістів опозиційних партій, громадських організацій, “Євромайдану”, “Автомайдану” та інших).

Вищезазначене, як правило, призводило до спричинення сильних страждань, серйозної шкоди психічному та фізичному здоров'ю учасників мирних акцій протестів²⁵².

²⁵¹ Коментар: детальніше про виклики див. далі

²⁵² Верховна Рада України. Заява до Міжнародного кримінального суду про визнання Україною юрисдикції міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності вищими посадовими особами

Такі діяння потребували та потребують певної кваліфікації для визнання їх такими, що підпадають під предметну юрисдикцію МКС, зокрема, є злочинами проти людяності.

Станом на сьогоднішній день в Єдиному державному реєстрі судових рішень за критеріями пошуку “кримінальні справи”, “кримінальне як форма судочинства”, “Революція гідності” - у графі пошук за контекстом, та “перша інстанція” знаходить шістдесят вісім рішень судів місцевих судів. Серед них – сорок вісім вироків, двадцять шість з яких – обвинувальні²⁵³. Такий фактичний стан речей дає підстави стверджувати, що злочини, які вчинялись під час Революції гідності на Майдані не розслідуються належним чином, що в свою чергу означає, що визнання юрисдикції МКС *ad hoc* відповідатиме в цьому аспекті принципу комплементарності Суду, зважаючи на положення Римського Статуту про можливість здійснення юрисдикції МКС у випадках, коли держава не здатна або ж не бажає розслідувати такі злочини. Слід зауважити також, що Кримінальним кодексом України²⁵⁴ не криміналізовано діяння, які Римським Статутом визнаються злочинами проти людяності.

Стосовно можливості здійснення юрисдикції МКС щодо цієї першої Заяви України, можна презюмувати наявність усіх видів юрисдикції, окрім предметної, наявність якої ретельно аналізується Прокурором. Злочини вчинялись українськими посадовими особами на території України, яка хоча і не є державою-учасницею Статуту, проте визнала юрисдикцію МКС *ad hoc* згідно ч. 3 ст. 12 Римського Статуту. Відтак, це відповідає і критеріям часової юрисдикції, адже подання такої Заяви Україною має ретроспективну дію.

Прокурором, стосовно поданої Україною Заяви, здійснюється попереднє розслідування ситуації в Україні, про що було опубліковано, серед іншого, у Звіті

держави, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян під час мирних акцій протестів у період з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/790-18>

²⁵³ Державне підприємство «Інформаційні судові системи». Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс] / Державне підприємство «Інформаційні судові системи» – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>

²⁵⁴ Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]. – 2001. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

попередніх розслідувань 2015 року²⁵⁵. У ньому відображено висновок Офісу Прокурора щодо ситуації в Україні, яка охоплюється періодом з 21 листопада 2013 року по 20 лютого 2014 року. Грунтуючись на інформації, дослідженій та проаналізованій Офісом Прокурора, діяння, які вчинялись, були спрямовані проти цивільного населення, що є ознакою злочинів проти людяності. Проте, ці діяння повинні відповідати також такій ознаці як систематичний або широкомасштабний характер діянь. На думку Офісу Прокурора, на цій стадії була обмежена кількість інформації для того, щоб зробити висновок, що ці атаки мали широкомасштабний або систематичний характер²⁵⁶. Зокрема, вказано, що атака була обмежена в інтенсивності та географічному масштабі (Київ, Майдан Незалежності).

В аргументах Офісу Прокурора щодо заперечення визнання діянь, які вчинялись в період з 30 листопада 2013 року по 20 лютого 2014 року, можна виокремити таку позицію. Незважаючи на факти про щонайменше 700 постраждалих під час протестів на Майдані від державних секретних сил та «тітушок», Офіс Прокурора вважає, що лише частина з цих ушкоджень цивільних осіб можуть становити основу для ствердження злочинів проти людяності згідно статті 7 Статуту. Інші ж ушкодження мають менш серйозний характер²⁵⁷.

Офіс Прокурора також зазначив, що протягом цього тримісячного періоду, ситуації з насильством не мали постійного характеру, а були «спорадичними». Офіс стверджує, що загалом можна виділити десяток днів, під час яких в Києві відбувались порушення прав людини, а не тільки протести. Це один день у листопаді, три дні у грудні 2013 року, від п'яти до шести днів вкінці січня та три дні наприкінці лютого 2014 року. Офіс Прокурора також зауважив, що деякі з протестів відбувались без значного втручання державних сил, як в Києві, так і в інших регіонах²⁵⁸.

²⁵⁵ The Office of the Prosecutor. Report on Preliminary Examination Activities [Електронний ресурс] / The Office of the Prosecutor. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/OTP-PE-rep-2015-Eng.pdf>

²⁵⁶ Ibid., §§ 94-96

²⁵⁷ Ibid., § 97

²⁵⁸ Ibid., § 100

Тим не менше, незважаючи на те, що ці діяння за характером не досягають рівня злочинів проти людяності, передбачених Статутом, Офісом не заперечується факт наявності серйозних порушень прав людини²⁵⁹. Відтак попередня оцінка подій Майдану може бути переглянута в світлі нових фактів чи інформації, яка буде доречною та відповідною для ствердження широкомасштабного та системного характеру відповідних атак.

З таким висновком Офісу Прокурора категорично не погодилась Ірина Марчук²⁶⁰. Професор називає невизнання Офісом Прокурора діянь під час протестів на Майдані злочинами проти людяності “втраченою золотою можливістю”. Перш за все, пані Марчук зазначає, що на початковій стадії (попереднього розслідування) інформація та факти, як подаються для оцінки, не повинні бути найвищою мірою “всеосяжними” та “остаточними”, тобто достатньою підставою для розслідування буде слугувати найнижча доказова межа, доведена Офісом Прокурора²⁶¹. Як доречно зазначає авторка, досудова Палата має дійти висновку лише про розумне обґрунтування і переконання про скоєння злочинів, що відносяться до предметної юрисдикції Суду²⁶².

По-друге, авторка аргументовано доводить, що злочини, скоєні під час подій на Майдані за наказами державних посадовців “тітушками”, “Беркутом” та ще рядом неідентифікованих осіб з невстановлених організацій, досягають рівня великомасштабності та системності, як критеріїв для визнання їх злочинами проти людяності. Таким чином, Офіс Прокурора позбавляє Суд можливості самому зробити висновок щодо цих категорій. А найголовніше, що Прокурор також суперечить своїм попереднім висновкам щодо існування організованої державної політики щодо придушення протестів та вибіркового націлювання на

²⁵⁹ The Office of the Prosecutor. Report on Preliminary Examination Activities [Електронний ресурс] / The Office of the Prosecutor. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/OTP-PE-rep-2015-Eng.pdf>

²⁶⁰ Iryna Marchuk, Ukraine and the International Criminal Court: Implications of the Ad Hoc Jurisdiction Acceptance and beyond, 49 Vand. J. Transnat'l L. 323, 2016

²⁶¹ Ibid.

²⁶² Pre-Trial Chamber II, Situation in the Republic of Kenya, Decision Pursuant to Article 15 of the Rome Statute on the Authorization of an Investigation into the Situation in the Republic of Kenya, ICC-01/09-19, § 27-35, Mar. 31, 2010

людей за їх незгоду з політикою уряду, які можуть свідчити про системний характер злочинів²⁶³.

Тим не менше, у своєму Звіті щодо попереднього розслідування ситуації в Україні 2015 року Офіс Прокурора зазначив, що не припиняє збір та аналіз відповідної інформації з різноманітних надійних джерел, зокрема, від 13 громадських організацій. Метою збору свідчень і доказів є формування достатніх підстав і переконання в тому, що вчинені злочини під час Революції гідності можуть досягнути рівня злочинів проти людяності²⁶⁴.

Отож, Офіс Прокурора продовжував аналізувати та досліджувати ситуацію, яка стосувалась подій на Майдані. Згодом, 14 листопада 2016 року було видано новий Звіт попередніх розслідувань 2016 року²⁶⁵. У новому Звіті стосовно злочинів, які були вчинені в період Революції гідності, висновок змінився лише частково. Офіс Прокурора зазначив, що під час подій Майдану виникали тяжкі та серйозні порушення прав людини, тому він висловлює бажання переоцінити попередній аналіз у разі, якщо надійде нова інформація щодо цього. Також, у жовтні 2016 року Офіс отримав інформацію, яка підлягатиме ретельному дослідженню²⁶⁶.

Ситуація щодо розслідування Прокурором даного аспекту принципово не зрушилась і у 2017 році, про що можна зробити висновок із Звіту попередніх розслідувань 2017 року, який було видано 4 грудня 2017 року. Офіс зазначив лише, що продовжує аналізувати отриману у 2017 році інформацію стосовно злочинів на Майдані²⁶⁷.

Отож, як бачимо, комплексний аналіз звітів Офісу Прокурора за попередні три роки дає підстави стверджувати, що інформація, яку отримав та

²⁶³ Iryna Marchuk, *Ukraine and the International Criminal Court: Implications of the Ad Hoc Jurisdiction Acceptance and beyond*, 49 *Vand. J. Transnat'l L.* 323, 2016

²⁶⁴ The Office of the Prosecutor. *Report on Preliminary Examination Activities* [Електронний ресурс] / The Office of the Prosecutor. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/OTP-PE-rep-2015-Eng.pdf>.

²⁶⁵ The Office of the Prosecutor. *Report on Preliminary Examination Activities 2016* [Електронний ресурс] / The Office of the Prosecutor. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/161114-otp-rep-PE_ENG.pdf

²⁶⁶ *Ibid.*, § 189

²⁶⁷ The Office of the Prosecutor. *Report on Preliminary Examination Activities 2017* [Електронний ресурс] / The Office of the Prosecutor. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/2017-PE-rep/2017-otp-rep-PE_ENG.pdf

отримує й надалі Прокурор, ще перебуває на стадії дослідження. Попередній висновок Прокурора про те, що злочини, які відбувались в період Революції гідності не досягають рівня злочинів проти людяності згідно Римського Статуту через їх невідповідність критеріям систематичності та широкомасштабності, певним чином перешкоджає подальшому розслідуванню, адже ключовим аспектом залишається не розслідування та переслідування винних осіб, а встановлення фактів, які підтверджуватимуть наявність вищезазначених критеріїв, тобто, загалом, встановлення наявності предметної юрисдикції МКС щодо вчинених злочинів.

Така ситуація не сприяє першочерговій меті українців – притягнути до відповідальності винних. Одним з викликів, які зараз чекають на Україну, є здатність самостійно розслідувати усі злочини, у разі, якщо МКС не розпочне свого розслідування. Також, існує ризик втрати величезної кількості релевантної доказової бази через те, що пройшло майже п'ять років.

3.2. Правова аргументація відповідності справи України в Міжнародному кримінальному суді (згідно другої Заяви)

Перша Заява України про визнання юрисдикції МКС *ad hoc* була подана 17 квітня 2014 року. У цей період вже існував конфлікт щодо ситуації в Автономній Республіці Крим, який розпочався ще 27 лютого 2014 року. Невідомі озброєні люди захопили будівлю Кримської адміністрації та заблокували приміщення деяких аеропортів у Криму. Пізніше, а саме 16 березня 2014 року у Автономній Республіці Крим було проведено референдум, за наслідками якого було проголошено незалежність Автономної Республіки Крим та приєднання її разом із містом Севастополь до Російської Федерації²⁶⁸. Цей референдум було проведено незаконно²⁶⁹. На території Автономної Республіки Крим

²⁶⁸ Постановление ВР АРК О проведении общекрымского референдума [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.rada.crimea.ua/act/11689>.

²⁶⁹ Конституційний Суд України. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями виконуючого обов'язки Президента України, Голови Верховної Ради України та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим „Про проведення загальнокримського референдуму“ (справа про

Європейським Парламентом визнано “безпрецедентні порушення прав людини”²⁷⁰. Факти свідчать про переслідування противників анексії Автономної Республіки Крим, про наявність дискримінаційної політики спрямованої проти етнічних, релігійних та національних груп населення, які не підтримують приєднання АРК до Російської Федерації, зокрема проти корінного населення – кримських татар²⁷¹. Було задокументовано, наприклад, випадки зникнень, затримань, переслідувань кримських татар та проукраїнських активістів²⁷².

7 квітня 2014 року на сході України виникли перші ознаки сепаратизму. Зокрема, проросійськими протестувальниками було окуповано будівлі адміністрацій у Донецьку, Луганську та Харкові²⁷³. Надалі, попри всі намагання та неуспішні спроби України врегулювати ситуацію, вона лише набирала обертів, відбувалась постійна ескалація конфлікту. Відтак, 11 травня 2014 року проросійські сепаратисти оголосили незалежність Луганської та Донецької народних республік²⁷⁴ шляхом проведення референдумів, які не визнані Україною та світовою спільнотою²⁷⁵. Перед цим, ще 15 квітня 2014 року Україна проголосила початок Антитерористичної операції з одночасним відісланням збройних сил в Донецьку та Луганську області (на Донбас)²⁷⁶.

Одним із переломних моментів, який ще більше привернув увагу міжнародної спільноти до ситуації на Донбасі, було збиття літака “Боїнг-777” “Малайзійських авіаліній” 17 липня 2014 року, що виконував рейс МН17 із

проведення місцевого референдуму в Автономній Республіці Крим [Електронний ресурс] / Конституційний Суд України. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-14>

²⁷⁰ European Parliament. European Parliament resolution of 4 February 2016 on the human rights situation in Crimea, in particular of the Crimean Tatars (2016/2556(RSP)) [Електронний ресурс] / European Parliament // (2016/2556(RSP)). – 2016. – Режим доступу до ресурсу:

<https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/printficheglobal.pdf?id=663256&l=en>

²⁷¹ Клименко А. Порушення прав людини в окупованому Росією Криму [Електронний ресурс] / Андрій Клименко // Freedom House. – 2015. – Режим доступу до ресурсу:

https://www.files.ethz.ch/isn/189799/CrimeaReport_Ukrainian_web.pdf

²⁷² Human Rights Watch. Report, Rights in Retreat: Abuses in Crimea, Nov. 2014

²⁷³ European Parliament. Ukraine: timeline of events [Електронний ресурс] / European Parliament. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/world/20140203STO34645/ukraine-timeline-of-events>

²⁷⁴ Надалі терміни Донецька народна республіка та Луганська народна республіка можуть позначатись як “ДНР” та “ЛНР” відповідно

²⁷⁵ European Parliament. Ukraine: timeline of events [Електронний ресурс] / European Parliament. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/world/20140203STO34645/ukraine-timeline-of-events>

²⁷⁶ The Office of the Prosecutor. Report on Preliminary Examination Activities [Електронний ресурс] / The Office of the Prosecutor. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/OTP-PE-rep-2015-Eng.pdf>

Амстердама в Куала-Лумпур, над зоною на сході України. Загинули 298 людей – усі, хто був на борту. Міжнародне розслідування здійснюється Спільною слідчою групою²⁷⁷.

8 серпня 2015 року Уряд України подав другу декларацію (Заяву) про прийняття юрисдикції МКС згідно частини 3 статті 12 Статуту щодо злочинів, вчинених на її території, починаючи з 20 лютого 2014 року й надалі, без кінцевої дати. Тим не менше, МКС може й надалі здійснювати юрисдикцію щодо злочинів за Римським Статутом, які були вчинені на території України, починаючи з 20 лютого 2014 року²⁷⁸.

Заява Верховної Ради України “Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій “ДНР” та “ЛНР”, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян” була затверджена Постановою Верховної Ради України від 4 лютого 2015 року²⁷⁹²⁸⁰.

Згідно інформації, яка міститься на офіційному веб-сайті Міністерства закордонних справ:

8 вересня 2015 року в ході офіційного візиту до Королівства Нідерланди Міністр закордонних справ України Павло Клімкін передав Секретареві Міжнародного кримінального суду (МКС) Заяву України про визнання юрисдикції Суду щодо злочинів проти людяності і воєнних злочинів.

Зазначеною Заявою Україна визнає юрисдикцію Суду стосовно всіх злочинів, скоєних на території України з початку військової агресії Російської Федерації проти нашої держави. Заява має безстроковий характер. Відтак МКС матиме юрисдикцію щодо вказаних злочинів незалежно від громадянства осіб, які їх скоїли, навіть якщо вони є громадянами третіх держав²⁸¹.

²⁷⁷ Netherlands Public Prosecution Service. Criminal investigation MH17 [Електронний ресурс] / Netherlands Public Prosecution Service – Режим доступу до ресурсу: <https://www.om.nl/onderwerpen/mh17-crash/>

²⁷⁸ International Criminal Court. Information for affected communities of the situation in Ukraine [Електронний ресурс] / International Criminal Court // Official ICC website – Режим доступу до ресурсу: <https://www.icc-cpi.int/ukraine>

²⁷⁹ Верховна Рада України. Постанова Верховної Ради України "Про Заяву Верховної Ради України "Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій “ДНР” та “ЛНР”, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян" [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-19?lang=en>

²⁸⁰ Коментар: надалі ця Заява може позначатись як друга Заява

²⁸¹ Міністерство закордонних справ України. Україна визнала юрисдикцію Міжнародного кримінального суду стосовно злочинів проти людяності та воєнних злочинів (укр./рос.) [Електронний ресурс] / Міністерство закордонних справ України // Офіційний веб-сайт МЗС. – 2015. – Режим доступу до ресурсу:

Друга Заява України, перш за все, стосується притягнення до кримінальної відповідальності таких осіб, як вищі посадові особи Російської Федерації та керівники терористичних організацій “ДНР” та “ЛНР”. Вона не містить персоніфікованої інформації, на відміну від попередньої Заяви, яка зазначала імена конкретних осіб. У другій Заяві містяться положення про визначення відповідальних осіб прокурором Міжнародного кримінального суду. Важливо зазначити, що Офіс Прокурора не зобов'язаний обмежуватись лише колом осіб, які були визначені в Заявах. Згідно свого мандату Прокурор повинен буде розглянути відповідальність всіх сторін конфлікту, включаючи відповідальність українських збройних сил²⁸². Факти свідчать про невибіркове застосування зброї проти цивільного населення всіма сторонами конфлікту²⁸³.

Щодо предметної юрисдикції, то згідно другої Заяви, на думку Верховної Ради України, злочини, які вчинялись відповідними особами, є воєнними злочинами та злочинам проти людяності згідно Римського Статуту. Так, серед таких злочинів у Заяві зазначено:

- 1) загибель тисячі громадян України, серед яких діти;
- 2) поранення тисячі осіб;
- 3) зруйнування інфраструктури цілого регіону;
- 4) вимушене покидання сотнями тисяч громадян своїх домівок;
- 5) взяття в полон низки українських громадян;
- 6) та інше.

Особливе місце серед цих злочинів було виділено Верховною Радою України обстрілу мирного населення:

Останнім кричущим актом насильства з боку військових підрозділів Російської Федерації та підтримуваних Російською Федерацією бойовиків-терористів став обстріл з систем залпового вогню “Град” мирного населення у

<https://mfa.gov.ua/ua/press-center/comments/4121-ukrajina-viznala-jurisdikciju-mizhnarodnogo-kriminalnogo-sudu-stosovno-zlochiv-proti-lyudyanosti-ta-vojennih-zlochiv>

²⁸² Iryna Marchuk, Ukraine and the International Criminal Court: Implications of the Ad Hoc Jurisdiction Acceptance and beyond, 49 Vand. J. Transnat'l L. 323, 2016

²⁸³ Amnesty International, Press release: Eastern Ukraine: Both Sides Responsible for Indiscriminate Attacks/ - Nov. 6, 2014. <https://www.amnesty.org/en/press.releases/2014/>;

Ukraine: Rising Civilian Death Toll. Unlawful Unguided Rocket Attacks on Populated Areas, HRW NEWS REPORT / Feb. 3, 2015, <https://www.hrw.org/news/2015/02/03/ukraine-rising-civilian-death-toll>

житлових кварталах міста Маріуполь на південному сході України 24 січня 2015 року, внаслідок якого загинули понад 30 мирних жителів, серед яких 2 дитини, та було поранено понад 100 осіб. Російська Федерація продовжує також постачати найманців та зброю, з якої бойовики-терористи вбивають громадян України²⁸⁴.

Згідно другої Заяви України, спільною ознакою для всіх злочинів, щодо яких вона подавалась, є те, що вони призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян. Згідно п. 2 Постанови Верховної Ради України Кабінет Міністрів України та Генеральна прокуратура України зібрати необхідні матеріали та належну доказову базу для звернення до Міжнародного кримінального суду відповідно до ч. 3 ст. 12 Римського Статуту²⁸⁵. Саме ці матеріали та доказова база мали стати основою для визначення Прокурором того, чи скоєні злочини підпадатимуть під предметну юрисдикцію МКС, а саме під визначення тяжких та особливо тяжких злочинів проти людяності та воєнних злочинів.

Щодо падіння МН17, то на думку Сари Вільямз, не зважаючи на те, що ця трагедія не згадується у Заяві України, вона входить в список злочинів, які вчинились в цей період на території України, а тому може і повинна розглядатись у розслідуванні, яке проводиться Прокурором, а саме як один із воєнних злочинів. Хоча, зрозуміло, що у зв'язку з цим виникатимуть певні правові та процедурні виклики²⁸⁶.

На відміну від першої Заяви України про визнання юрисдикції МКС *ad hoc*, друга Заява не містить кінцевої дати вчинення злочинів, щодо яких визнає юрисдикцію Україна. Очевидно, це пов'язано з тим, що такі злочини й надалі вчиняються, оскільки на Донбасі й надалі ведуться воєнні дії. Проте, чи не буде, в такому разі, перешкод у здійсненні юрисдикції МКС? Адже принцип комплементарності, як основа для здійснення Судом юрисдикції, передбачає виконання критерію прийнятності, а саме “неспроможності” чи “небажання”

²⁸⁴ Верховна Рада України. Постанова Верховної Ради України “Про Заяву Верховної Ради України “Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій “ДНР” та “ЛНР”, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян” [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-19?lang=en>

²⁸⁵ Там само, п. 2

²⁸⁶ Sarah Williams, MН17 and the International Criminal Court: A Suitable Venue, 17 *Melb. J. Int'l L.* 210, 2016

держави здійснювати розслідування таких злочинів національними органами правосуддя. Як бути із злочинами, щодо яких не розпочато ще проваджень через те, що про них ще невідомо? Одним та найкращим із варіантів вирішення цієї ситуації буде ратифікація Римського Статуту МКС Україною. Тим не менше, у своєму Звіті щодо попереднього розслідування Офіс Прокурора робить висновок, що будь-які злочини, що виникатимуть й надалі в контексті тієї ж самої ситуації, можуть також бути включені до ситуацій, які аналізуються Офісом²⁸⁷. В аспекті часової юрисдикції важливо зазначити, що Верховна Рада України визнає юрисдикцію МКС щодо злочинів, вчинених в період з 20 лютого 2014 року.

В контексті обох Заяв України щодо визнання Україною юрисдикції МКС *ad hoc* чи не найважливішу роль на початковому етапі відіграють Звіти щодо попередніх розслідувань. Так, після подання другої Заяви України Прокурором 20 серпня 2014 року було проголошено розширення попереднього розслідування ситуації в Україні з включенням злочинів, які були вчинені після 20 лютого 2014 року²⁸⁸. Це було зумовлено переконаннями та висновками Офісу Прокурора, до яких він дійшов, аналізуючи ситуацію.

Згідно першого Звіту Прокурора попередніх розслідувань 2015 року, про який йшла мова у попередньому підрозділі в контексті першої Заяви України, більше, ніж 35 “комунікацій” було отримано Прокурором щодо злочинів, які стосувались другої Заяви²⁸⁹. Найважливішим та найпершим питанням, згідно цього Звіту, яке постало перед Офісом Прокурора, було встановлення зв'язку між подіями на Майдані та всіма подальшими подіями, які охоплювались другою Заявою. Відтак, Прокурором у п. 107 Звіту було вказано, що:

Офіс дослідив, що події, які виникали в Україні з кінця лютого 2014 року певним чином різняться від подій Майдану, серед іншого, у зв'язку з змістовними елементами злочинів, які розглядаються, географічного масштабу, та основних залучених сторін. Однак, з ширшої точки зору, та враховуючи розвиток подій з

²⁸⁷ The Office of the Prosecutor. Report on Preliminary Examination Activities [Електронний ресурс] / The Office of the Prosecutor. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/OTP-PE-rep-2015-Eng.pdf>

²⁸⁸ International Criminal Court. Information for affected communities of the situation in Ukraine [Електронний ресурс] / International Criminal Court // Official ICC website – Режим доступу до ресурсу: <https://www.icc-cpi.int/ukraine>

²⁸⁹ The Office of the Prosecutor. Report on Preliminary Examination Activities [Електронний ресурс] / The Office of the Prosecutor. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/OTP-PE-rep-2015-Eng.pdf>

листопада 2013 року та пов'язану між ними політичну динаміку, післялютневі ескалації конфліктів у Криму та Донбасі та будь-які інші стверджувані злочини в цьому контексті можуть на цій стадії розглядатись як продовження ситуації кризи (стану кризи), яка розпочалась разом з рухами протестувальників на Майдані²⁹⁰.

Саме цей висновок надав Прокурору підстави прийняти рішення про розширення попереднього розслідування щодо ситуації в Україні. Однак, як застерігається у самому Звіті, це не перешкоджає Прокуророві у будь-який момент поділити події та окремі інциденти в межах певних періодів²⁹¹.

Наступним Звітом попередніх розслідувань 2016 року²⁹² було дещо змінено підхід до дослідження інформації щодо стверджуваних злочинів. У цьому Звіті здійснено детальніший аналіз злочинів. У п. 176 Звіту Офіс Прокурора наголошує, що такий огляд злочинів є попереднім за своєю природою, і ґрунтується на публічно доступних звітах та інформації. Опис злочинів повинен сприйматись без упередження щодо ідентифікації усіх інших злочинів, і не повинен сприйматись як індикативний чи такий, що стверджує певну юридичну кваліфікацію або фактичне визначення поведінки²⁹³.

Також у цьому Звіті Офіс Прокурора визначає необхідність дослідження наявності збройного конфлікту в Україні для того, щоб мати обґрунтовані підстави для початку розслідування. Так, щодо ситуації в Автономній Республіці Крим, Офіс Прокурора ствердив наявність міжнародного збройного конфлікту між Україною та Російською Федерацією, який розпочався ще 26 лютого 2014 року, коли Російська Федерація відправила членів своїх збройних сил для встановлення контролю над частиною української території, що після 18 березня 2014 року, на думку Прокурора, може вважатись окупацією²⁹⁴.

Дещо інше трактує Прокурор ситуацію на сході України. Відтак, Офіс Прокурора зробив попередній висновок про існування двох збройних конфліктів

²⁹⁰ The Office of the Prosecutor. Report on Preliminary Examination Activities [Електронний ресурс] / The Office of the Prosecutor. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/OTP-PE-rep-2015-Eng.pdf>

²⁹¹ Ibid., § 108

²⁹² The Office of the Prosecutor. Report on Preliminary Examination Activities 2016 [Електронний ресурс] / The Office of the Prosecutor. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/161114-otp-rep-PE-ENG.pdf>

²⁹³ Ibid., § 171

²⁹⁴ Ibid., § 154

на Донбасі паралельно – неміжнародного характеру - між Україною та сепаратистськими угрупованнями, та міжнародного характеру – між Україною та Російською Федерацією, який розпочався не пізніше 14 липня 2014 року. Хоча Офіс передбачає і наявність єдиного міжнародного збройного конфлікту на сході України, що дозволить застосовувати до періоду згідно другої Заяви України статті Римського Статуту, що містять положення про збройний конфлікт міжнародного характеру. Але для цього Офісу Прокурора необхідно ще дослідити усю відповідну інформацію, яка підтверджує фінансову, матеріальну, ресурсну підтримку збройних угруповань на Донбасі з боку Російської Федерації²⁹⁵.

У цьому ж Звіті 2016 року Прокурором попередньо визначено та класифіковано такі діяння:

1) на території АРК:

- переслідування населення кримських татар (а також, внутрішнє переміщення, обшук будинків, обмеження свободи слова, зібрань та об'єднань та ін.);

- вбивства та викрадення;

- погане поводження;

- затримання, ув'язнення та позбавлення справедливого суду;

- вимушена військова служба.

2) на сході України (Донбасі):

- вбивства (близько 9578 людей вбито та 22236 людей поранено²⁹⁶);

- знищення цивільних об'єктів;

- затримання;

- зникнення (більше, ніж 400 людей);

- катування та інше погане поводження;

²⁹⁵ The Office of the Prosecutor. Report on Preliminary Examination Activities [Електронний ресурс] / The Office of the Prosecutor. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/OTP-PE-rep-2015-Eng.pdf>

²⁹⁶ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, United Nations Human Rights Monitoring Mission in Ukraine. Accountability for killings in Ukraine from January 2014 to May 2016, [Електронний ресурс] / Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, United Nations Human Rights Monitoring Mission in Ukraine. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ohchr.org/en/countries/enacaregion/pages/uareports.aspx>

- сексуальні та гендерні злочини²⁹⁷.

Такі злочини згідно Римського Статуту можуть бути визнані злочинами проти людяності та воєнними злочинами відповідно. Для цього Прокурор і надалі проводить фактичний та юридичний аналіз інформації для визначення, чи ці злочини підпадають під предметну юрисдикцію МКС.

У Звіті попередніх розслідувань 2017 року²⁹⁸ Прокурором виокремлено такі події, які відбулись на сході України, як “Іловайський котел” (серпень 2014 року), бої за Дебальцеве (січень-лютий 2015 року), а також бої за Авдіївку та за Ясинувату (січень-лютий 2017 року). Офіс Прокурора також зазначив, що і надалі аналізує інформацію, що може бути підтвердженням існування збройного конфлікту міжнародного характеру з початку збройного конфлікту на Донбасі²⁹⁹.

У Звіті 2017 року, як в Звіті 2016 року, міститься виокремлення злочинів з проаналізованих Офісом Прокурора фактів. Серед тих, яких не було у Звіті 2016 року, є:

- зазначення падіння МН-17 серед злочинів вбивства на сході України;
- конфіскація майна в Автономній Республіці Крим;
- переміщення частини цивільного населення Російської Федерації в Крим, та частини населення Криму за межі території АРК;
- позбавлення права на справедливе та регулярне правосуддя у АРК³⁰⁰.

У Звіті 2017 року також зазначається, що Прокурор продовжує аналізувати та досліджувати відповідну інформацію по злочинах, аби вирішити питання предметної юрисдикції МКС щодо ситуації в Україні.

Отже, інформація та факти, що стосуються злочинів, які вчинялись та вчиняються й надалі в анексованій Автономій Республіці Крим, а також на сході України, де ведуться воєнні дії, перебувають на ретельній перевірці Офісом

²⁹⁷ The Office of the Prosecutor. Report on Preliminary Examination Activities 2016 [Електронний ресурс] / The Office of the Prosecutor. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/161114-otp-rep-PE_ENG.pdf

²⁹⁸ The Office of the Prosecutor. Report on Preliminary Examination Activities 2017 [Електронний ресурс] / The Office of the Prosecutor. – 2017. – Режим доступу до ресурсу https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/2017-PE-rep/2017-otp-rep-PE_ENG.pdf

²⁹⁹ Ibid., § 111

³⁰⁰ Ibid., §§ 86-110

Прокурора з метою встановлення відповідності цих злочинів предметній юрисдикції МКС. Питання дещо ускладнене кваліфікацією збройного конфлікту на Донбасі як єдино міжнародного з його початку. Тим не менше, наразі Звіти Прокурора дають можливість сподіватись на краще для України, тобто на позитивний висновок Прокурора щодо можливості початку розслідування. Проте, у разі початку розслідування Україна стикнеться з низкою правових та фактичних викликів, про що йтиме мова у наступному підрозділі.

3.3. Перспективи розвитку справи України в Міжнародному кримінальному суді

Українці з нетерпінням очікують висновків Прокурора щодо наявної ситуації. 5 грудня 2018 року Офісом Прокурора було видано черговий Звіт попередніх розслідувань 2018 року³⁰¹. Цей Звіт демонструє найновіші позиції Прокурора у справі України. Одним із найважливіших висновків Звіту є положення про те, що Прокурор, беручи до уваги потенційну альтернативну кваліфікацію збройного конфлікту на Донбасі³⁰², вважає положення Римського Статуту такими, що можуть бути застосовані як до міжнародного, так і неміжнародного збройних конфліктів на сході України, під час здійснення Прокурором аналізу злочинів, які вчинені різними сторонами конфлікту³⁰³.

Серед положень Звіту 2018 потрібно виокремити спроби Офісу Прокурора при оцінці питань, пов'язаних із предметною юрисдикцією МКС, співвідносити фактичні діяння (злочини), які були вчинені на території України, із конкретними злочинами з Римського Статуту. Відтак:

- 1) Щодо злочинів у Криму:

³⁰¹ The Office of the Prosecutor. Report on Preliminary Examination Activities 2018 [Електронний ресурс] / The Office of the Prosecutor. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/181205-rep-otp-PE-ENG.pdf>

³⁰² Коментар: йде мова про можливу кваліфікацію збройного конфлікту між українськими збройними силами та протиурядовими збройними групами (“ДНР” та “ЛНР”) як міжнародного з самого початку за своєю суттю.

³⁰³ The Office of the Prosecutor. Report on Preliminary Examination Activities 2018 [Електронний ресурс] / The Office of the Prosecutor. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/181205-rep-otp-PE-ENG.pdf>

- Примусові зникнення та вбивства. Потенційна кваліфікація цих злочинів:

А) воєнні злочини, а саме умисне вбивство згідно статті 8(2)(a)(i) Римського Статуту; або

Б) вбивства як злочини проти людяності згідно статті 7(1)(a) Римського Статуту; або

В) примусові зникнення осіб як злочини проти людяності згідно статті 7(1)(j) Римського Статуту³⁰⁴.

- Каткування та інші форми поганого поводження. Потенційна кваліфікація:

А) воєнні злочини катування згідно статті 8(2)(a)(ii) Римського Статуту; або

Б) наруга (образа) над людською гідністю згідно статті 8(2)(b)(xxi) Римського Статуту; або

В) катування як злочин проти людяності згідно статті 7(1)(f) Римського Статуту³⁰⁵.

- Примусовий призов на службу в збройних силах Російської Федерації населення Криму. Потенційна кваліфікація:

А) воєнний злочин змушування захищених осіб служити у силах ворога згідно статті 8(2)(a)(v) Римського Статуту³⁰⁶.

- Позбавлення відповідача права на справедливий та регулярний суд. Потенційна кваліфікація:

А) воєнний злочин умисного позбавлення захищених осіб права на справедливий та регулярний суд згідно статті 8(2)(a)(vi) Римського Статуту; або

Б) ув'язнення чи інше суворе позбавлення фізичної свободи як злочин проти людяності згідно статті 7(1)(e) Римського Статуту³⁰⁷.

³⁰⁴ The Office of the Prosecutor. Report on Preliminary Examination Activities 2018 [Електронний ресурс] / The Office of the Prosecutor. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/181205-rep-otp-PE-ENG.pdf>

³⁰⁵ Ibid., § 76

³⁰⁶ Ibid., § 77

³⁰⁷ Ibid., § 78

- Позбавлення свободи. Потенційна кваліфікація:

А) воєнні злочини незаконного ув'язнення відповідно до статті 8(2)(a)(vii) Римського Статуту; або

Б) ув'язнення чи інше суворе позбавлення фізичної свободи як злочин проти людяності згідно статті 7(1)(e) Римського Статуту³⁰⁸.

- Переміщення частини цивільного населення Російської Федерації в Крим та частини кримського населення поза межі території Криму. Потенційна кваліфікація:

А) воєнний злочин переміщення, безпосередньо чи опосередковано, владою, яка окупує власного населення на окуповану територію та переміщення частини населення окупованої території за межі цієї території згідно статті 8(2)(b)(viii) Римського Статуту³⁰⁹.

- Конфіскація власності. Потенційна кваліфікація:

А) воєнні злочини конфіскації власності ворога, яка не визнається в обов'язковому порядку необхідністю для війни, згідно статті 8(2)(b)(xiii) Римського Статуту³¹⁰.

- Переслідування (кримських татар та етнічних українців). Потенційна кваліфікація:

А) злочини проти людяності, а саме переслідування будь-яких ідентифікованих груп або колективно через політичні причини, згідно статті 7(1)(h) Римського Статуту³¹¹.

2) Щодо злочинів на сході України:

- Ведення військових дій. Потенційна кваліфікація:

А) воєнні злочини спрямування умисних атак на цивільних згідно статей 8(2)(b)(i) або 8(2)(e)(i) Римського Статуту;

³⁰⁸ The Office of the Prosecutor. Report on Preliminary Examination Activities 2018 [Електронний ресурс] / The Office of the Prosecutor. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/181205-rep-otp-PE-ENG.pdf>

³⁰⁹ Ibid., § 80

³¹⁰ Ibid., § 81

³¹¹ Ibid., § 82

Б) умисні атаки по цивільних об'єктах відповідно до статті 8(2)(b)(ii) Римського Статуту;

В) умисне проведення атак з усвідомленням того, що вони спричинять непропорційну шкоду, згідно статті 8(2)(b)(iv) Римського Статуту; або

Г) умисне спрямування атак проти захищених об'єктів, таких як медичні та освітні, згідно статей 8(2)(b)(ix) або 8(2)(e)(iv) Римського Статуту³¹².

- Віроломні вбивства ("Іловайський котел"). Потенційна кваліфікація:

А) воєнні злочини вбивства, які полягають у віроломному вбивстві та нанесенні поранень, згідно статей 8(2)(b)(xi) або 8(2)(e)(ix) Римського Статуту;

Б) невідповідне використання прапора, знаків або форму ворога згідно статті 8(2)(b)(vii) Римського Статуту; або

В) здійснення атак по об'єктах, які використовують відмінні емблеми Женевських Конвенцій, згідно статей 8(2)(b)(xxiv) або 8(2)(e)(ii) Римського Статуту³¹³.

- Вбивства. Потенційна кваліфікація:

А) воєнні злочини умисного вбивства відповідно до статті 8(2)(a)(i) Римського Статуту; або

Б) вбивства згідно статті 8(2)(c)(i) Римського Статуту³¹⁴.

- Каткування та погане поводження в ув'язненні. Потенційна кваліфікація:

А) воєнні злочини незаконного ув'язнення відповідно до статті 8(2)(a)(vii) Римського Статуту;

Б) винесення вироків та проведення їх у виконання без попереднього проголошення судового рішення постійно діючого суду, який надає всі судові гарантії, які загально визнані як необхідні, згідно статті 8(2)(c)(iv) Римського Статуту;

В) катування та нелюдське/жорстоке поводження, згідно статей 8(2)(a)(ii) або 8(2)(c)(i) Римського Статуту;

³¹² The Office of the Prosecutor. Report on Preliminary Examination Activities 2018 [Електронний ресурс] / The Office of the Prosecutor. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/181205-rep-otp-PE-ENG.pdf>

³¹³ Ibid., § 87

³¹⁴ Ibid., § 88

Г) наруга над людською гідністю відповідно до статей 8(2)(b)(xxi) або 8(2)(c)(ii) Римського Статуту³¹⁵.

- Сексуальні та гендерні злочини. Потенційна кваліфікація:

А) воєнний злочин зґвалтування та інших форм сексуального насильства згідно статей 8(2)(b)(xxii) або 8(2)(e)(vi) Римського Статуту;

Б) катування та нелюдське/жорстоке поводження, згідно статей 8(2)(a)(ii) або 8(2)(c)(i) Римського Статуту; або

В) наруга над людською гідністю відповідно до статей 8(2)(b)(xxi) або 8(2)(c)(ii) Римського Статуту³¹⁶.

- Використання дітей-солдатів. Потенційна кваліфікація:

А) воєнний злочин призову або зарахування дітей віком до 15 років або використання їх для активної участі у воєнних діях відповідно до статей 8(2)(b)(xxvi) або 8(2)(e)(vii) Римського Статуту³¹⁷.

Щодо ситуації та подій Майдану, то згідно Звіту 2018 Офіс Прокурора ще не готовий змінити свою попередню оцінку першої Заяви України. Тим не менше, він і надалі аналізує усю додаткову інформацію, яка надійшла. З цього приводу виникають припущення, що Офіс Прокурора або не встигає опрацювати величезний обсяг інформації для проголошення остаточного висновку, або ж вважає, що ця інформація не спростовує його попереднього висновку.

Важливо те, що у Звіті 2018 року Офіс зазначає, що сподівається зробити остаточні висновки щодо предметної юрисдикції МКС та ситуації в Криму та на сході України у найближчому майбутньому, як і оцінити прийнятність справи³¹⁸.

Видається, що останній Звіт вказує на достатньо позитивні перспективи розвитку справи України в МКС. За цей некороткий період Офісом Прокурора було зібрано величезну кількість інформації, прокомуніковано з безліччю громадських організацій, державних органів, жертвами.

³¹⁵ The Office of the Prosecutor. Report on Preliminary Examination Activities 2018 [Електронний ресурс] / The Office of the Prosecutor. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/181205-rep-otp-PE-ENG.pdf>

³¹⁶ Ibid., § 92

³¹⁷ Ibid., § 93

³¹⁸ Ibid., § 98

Державою, ситуацію якої можна в певних аспектах порівняти із ситуацією в Україні, є Грузія. Справа Грузії знаходиться на стадії розслідування у МКС. Предметна юрисдикція включає в себе також, як і в ситуації з Україною, злочини проти людяності та воєнні злочини. Найбільш схожі справа Грузії та справа України в контексті наявності міжнародного збройного конфлікту, однією із сторін якого є Російська Федерація. Проте, Грузія, на відміну від України, є державою-учасницею Римського Статуту ще з 5 вересня 2004 року. І Офіс Прокурора розпочав попереднє розслідування ситуації Грузії *proprio motu*, тобто, за власною ініціативою, 27 січня 2016 року³¹⁹.

Необхідно також наголосити, що згідно ч. 3 ст. 12 Римського Статуту, держава, яка визнає юрисдикцію МКС *ad hoc*, повинна співпрацювати з Судом без будь-яких винятків та затримок³²⁰. В цьому аспекті в Україні існують певні процедурні перешкоди щодо такої співпраці. Зокрема, критикується нератифікація Україною Римського Статуту, що б стало, серед іншого, підставою для внесення необхідних змін в законодавство нашої держави³²¹. Україні в цьому аспекті слід також налагоджувати співпрацю з міжнародною спільнотою шляхом імплементації в своє законодавство положень щодо видачі осіб.

Отже, можна зробити висновок про достатньо хороші перспективи переходу до наступного етапу, етапу визначення прийнятності, справи України в контексті другої Заяви, а саме злочинів, які були вчинені на території Криму та на сході України, починаючи з 20 лютого 2014 року. Сподіваємось, найближчим часом Офіс Прокурора підсумує аналіз усієї отриманої інформації. Чого не скажеш про ситуацію, яка була надана на розгляд Офісу Прокурора щодо подій Революції гідності. За чотири роки безперервного дослідження подій на Майдані, Офіс Прокурора не готовий ще переоцінити свій попередній висновок.

³¹⁹ International Criminal Court. Georgia. Situation in Georgia ICC-01/15 [Електронний ресурс] / International Criminal Court // Official website of the ICC – Режим доступу до ресурсу: <https://www.icc-cpi.int/georgia>

³²⁰ Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Ст. 12(3). – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

³²¹ Оксана Сенаторова. "Україні не вигідна відсутність ратифікації Римського Статуту з боку Росії" [Електронний ресурс] / Оксана Сенаторова // UCU Rule of Law Lecture Series – Режим доступу до ресурсу: <http://law.ucu.edu.ua/oksana-senatorova-ukrayini-nevygidna-vidsutnist-ratyfikatsiyi-rymskogo-statutu-z-boku-rosiyi/>

Враховуючи такий перебіг подій, слід звернути увагу на виклики, які постануть перед Україною у разі початку розслідування. Ці виклики стосуються як державних органів, так і громадянського суспільства загалом.

Перш за все, багато українців не знайомі з суттю та процедурою в МКС. Більше того, жертви та свідки злочинів не знають про механізми захисту та про можливість його отримання від МКС. Схожа ситуація існує в Грузії. Більшість жертв перебувають в “інформаційному вакуумі”³²². Міжнародна підтримка та обізнаність міжнародної спільноти із ситуаціями жертв злочинів відіграє визначальну роль, адже не дозволяє злочинам бути латентними. Це, безперечно, йде на користь суспільству загалом.

По-друге, процес розслідування та судовий процес в МКС може тривати багато років. За цей період існують ризики зміни влади на проросійську, тобто на таку, що не буде ефективно співпрацювати з МКС. Більше того, після такого довгого періоду можуть виникати питання щодо релевантності доказової бази, надійності джерел її отримання.

Іншим викликом для України є наявність у МКС “слабкого місця”. На мою думку, це віддаленість - і територіальна, і ментальна від ситуації в Україні. Наприклад, в Грузії для забезпечення розслідування МКС призначив осіб в місцевий Офіс. Така ініціатива була не зовсім вдалою, передумовою чого став, серед іншого, і мовний бар’єр³²³. Існує перешкода, яка полягає у недостатній досвідченості персоналу МКС щодо ситуації в Україні, що може викликати непорозуміння та затримки у розслідуванні. Сам Суд, як зазначалось в інших підрозділах, визнає перевагу національної системи правосуддя в цьому аспекті.

На мою думку, однією з найбільших перешкод буде недостатня обізнаність населення із ціллю, метою та завданнями МКС. Досвід Грузії

³²² Nika Jeiranashvili. Georgia – A Unique Case For The ICC [Електронний ресурс] / Nika Jeiranashvili. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ijmonitor.org/2017/03/georgia-a-unique-case-for-the-icc/>

³²³ Nika Jeiranashvili. The Georgian Experience: A Story of How the ICC is Failing Victims in its First Case Outside Africa [Електронний ресурс] / Nika Jeiranashvili. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ijmonitor.org/2018/05/the-georgian-experience-a-story-of-how-the-icc-is-failing-victims-in-its-first-case-outside-africa/>

викликає побоювання, що це може призвести до відсутності довіри населення до МКС³²⁴. Серед іншого, в Україні слід піднімати рівень правової обізнаності.

Відтак, для того, аби скористатись усіма перевагами розкриття злочинів Судом та притягнення винних до відповідальності, українському суспільству необхідно буде ще добре попрацювати над готовністю до усіх правових та фактичних викликів.

³²⁴ Nika Jeiranashvili. The Georgian Experience: A Story of How the ICC is Failing Victims in its First Case Outside Africa [Електронний ресурс] / Nika Jeiranashvili. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ijmonitor.org/2018/05/the-georgian-experience-a-story-of-how-the-icc-is-failing-victims-in-its-first-case-outside-africa/>

ВИСНОВКИ

У цьому дослідженні втілено спроби висвітлити певні аспекти здійснення юрисдикції Міжнародним кримінальним судом, серед іншого, щодо справи України.

Міжнародний кримінальний суд, безумовно, можна назвати унікальною міжнародною судовою організацією. Він діє незалежно від інших міжнародних організацій, структур чи органів. У роботі частково виокремлено правові та фактичні виклики, що стали передумовами сьогodнішньої структури, правосуб'єктності та юрисдикції Міжнародного кримінального Суду. Сам Суд слід охарактеризувати як незалежний, постійно діючий міжнародний судовий орган, покликаний боротись із безкарністю злочинів, що турбують усю міжнародну спільноту.

Україні бракує ресурсів, досвіду або ж політичної волі для того, аби притягнути до відповідальності винних у вчиненні злочинів. Таким чином, необхідно взаємодіяти з Судом, кооперувати з міжнародною спільнотою, аби мати можливість видачі винних осіб, чи щоб таких осіб могли пізніше видати інші держави. Україні власними силами навряд-чи вдасться досягнути цілі – притягнути винних осіб до відповідальності, щоб побороти безкарність. Суд є основним елементом, який формує систему міжнародного кримінального правосуддя. Відтак, саме він стане цим ефективним засобом, аби досягти поставленої мети.

Одним із фундаментальних принципів, на якому базується діяльність Міжнародного кримінального суду, є принцип комплементарності, який забезпечує невторчання Суду в національний суверенітет держав та встановлює баланс між юрисдикціями МКС та національних кримінальних судів. В цьому аспекті слід також зазначити, що первинною метою Суду є заповнення прогалин в ефективності національного правосуддя та покращення міжнародної співпраці щодо розслідування найтяжчих злочинів, якими стурбована міжнародна спільнота.

Юрисдикція МКС є особливим видом юрисдикції міжнародної установи, має свій унікальний характер, зумовлений завданнями та роллю Суду. Кожен із видів юрисдикції Міжнародного кримінального суду характеризується низкою ознак, які формують зміст відповідного виду та його межі.

Предметна юрисдикція Суду – це “*core crimes*”, а саме злочини геноциду, злочини проти людяності, воєнні злочини та злочини агресії. Тяжкість та шкода правам людини, яка спричиняється цими злочинами, є тим мотивом виокремлення їх в групу злочинів, які становлять предметну юрисдикцію МКС. Іншим видам юрисдикції МКС також притаманний ряд особливостей, які визначені в цьому дослідженні. Так, часова юрисдикція, серед іншого, характеризується тим, що юрисдикція МКС не має зворотної дії в часі. В контексті персональної юрисдикції можна виокремити, що Міжнародний кримінальний суд здійснює юрисдикцію лише щодо фізичних осіб, які досягли 18 років.

У роботі також висвітлені питання, пов’язані із здійсненням юрисдикції МКС щодо справи України за двома Заявами України про визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду *ad hoc*. Системний та комплексний аналіз Звітів Офісу Прокурора про попередні розслідування ситуації в Україні за 2015-2018 роки, дозволяє частково передбачити перспективи розвитку справи України в МКС. Спостереження за висновками Офісу Прокурора щодо можливості здійснення Судом своєї юрисдикції щодо України дає надії на початок розслідування злочинів, вчинених на сході України та в Автономній Республіці Крим. Щодо злочинів, які відбувались в період Революції гідності, ситуація наразі не така обнадійлива, що зумовлено попереднім висновком Прокурора про неможливість ствердження наявності предметної юрисдикції МКС щодо цієї ситуації. Тим не менше, подальше дослідження інформації та фактів, які надходять до Офісу Прокурора, комунікація з представниками різноманітних організацій, а також з жертвами вчинених на території України найстрашніших злочинів, допоможуть встановити певним чином істину подій, які є історичними для нашої держави.

Проте, початок розслідування пов'язаний із певними перешкодами. Наша держава та громадянське суспільство загалом повинні усвідомити усі правові та фактичні виклики, пов'язані із перебуванням справи України в МКС. Такі виклики не повинні мати стримуючий ефект, а навпаки, мали б стати стимулом для удосконалення національної системи правосуддя, переосмислення завдань міжнародної спільноти та МКС, а також для виявлення перешкод та їх ефективного усунення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Міжнародно-правові акти

1. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23.05.1969 року / Ратифікована Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 14 квітня 1986 року // - Відомості Верховної Ради Української РСР. - 1986. - N 17. – Ст. 343.

2. Женевські конвенції про захист жертв війни [Електронний ресурс] // Сайт Ліга Закон - Режим доступу:

http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/TS001992.htm.

3. Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього [Електронний ресурс]. – 1948. – Режим доступу до ресурсу:

http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155

4. ООН. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього [Електронний ресурс] / ООН. – 1948. – Режим доступу до ресурсу:

http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155/card2#Card

5. Определение агрессии, утверждено Резолюцией 3314 (XXIX) Генеральной Ассамблеи [Електронний ресурс]. – 1974. – Режим доступу до ресурсу:

http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-74

6. Організація Об'єднаних Націй. Конвенція про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства [Електронний ресурс] / ООН. – 1968. – Режим доступу до ресурсу:

http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_168

7. Організація Об'єднаних Націй. Статут Організації Об'єднаних Націй [Електронний ресурс] / ООН. – 1965. – Режим доступу до ресурсу:

http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010

8. Організація Об'єднаних Націй. Угода про привілеї та імунітети Міжнародного кримінального суду [Електронний ресурс] / ООН. – 2002. – Режим доступу до ресурсу:

http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_f62

9. European Parliament. European Parliament resolution of 4 February 2016 on the human rights situation in Crimea, in particular of the Crimean Tatars (2016/2556(RSP)) [Електронний ресурс] / European Parliament // (2016/2556(RSP)). – 2016. – Режим доступу до ресурсу:

<https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/printficheglobal.pdf?id=663256&I=en>

10. International Law Commission. Draft Statute for an International Criminal Court with commentaries [Електронний ресурс] / International Law Commission. – 1994. – Режим доступу до ресурсу:

http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/7_4_1994.pdf

11. Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – 1998. – Режим доступу до ресурсу:

https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aeff7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

12. The Review Conference. Resolution RC/Res.6 [Електронний ресурс] / The Review Conference. – 2010. – Режим доступу до ресурсу:

<https://treaties.un.org/doc/source/docs/RC-Res.6-ENG.pdf>

Національні нормативно-правові акти, інші рішення національних органів

1. Конституційний Суд України. Висновок у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут) [Електронний ресурс] / Конституційний Суд України. – 2001. – Режим доступу до ресурсу:

<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003v710-01/card2#Card>

2. Конституція України : закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96 // Відомості Верховної Ради України. – 1996.

3. Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): закон України від 2 червня 2016 року. Відомості Верховної Ради України № 28, ст. 532. – 2016.

4. Міністерство закордонних справ України. Лист “Щодо набуття чинності міжнародними договорами України” [Електронний ресурс] / Міністерство закордонних справ України // N 72/13-612/1-7246. – 2006. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v7246321-06>

5. Верховна Рада України. Заява до Міжнародного кримінального суду про визнання Україною юрисдикції міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності вищими посадовими особами держави, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян під час мирних акцій протестів у період з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/790-18>

6. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]. – 2001. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

7. Верховна Рада України. Постанова Верховної Ради України "Про Заяву Верховної Ради України "Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій “ДНР” та “ЛНР”, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян" [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-19?lang=en>

8. Народний депутат Купрій В.М. та інші. Пояснювальна записка до проекту Закону України “Про внесення змін до статті 124 Конституції України” / Купрій В.М.. – 2016.

9. Конституційний Суд України. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями виконуючого обов’язки Президента України, Голови Верховної Ради України та Уповноваженого

Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим „Про проведення загальнокримського референдуму“ (справа про проведення місцевого референдуму в Автономній Республіці Крим) [Електронний ресурс] / Конституційний Суд України. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-14>

10. Президент України. Указ. Про зупинення дії Постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим від 6 березня 2014 року № 1702-6/14 "Про проведення загальнокримського референдуму" [Електронний ресурс] / Президент України. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261/2014>.

11. Верховна Рада Автономної Республіки Крим. Постанова "Про проведення загальнокримського референдуму" / Верховна Рада Автономної Республіки Крим. // № 1702-6/14. – 2014.

12. The Embassy of Ukraine. Declaration under article 12(3) of the Rome Statute accepting the ICC's jurisdiction over alleged crimes committed on its territory from 21 November 2013 to 22 February 2014. [Електронний ресурс] / The Embassy of Ukraine. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/997/declarationRecognitionJurisdiction09-04-2014.pdf>

Наукова література

1. Аносова Ю. В. Юрисдикція Міжнародного кримінального суду щодо злочинів, вчинених у ході збройних конфліктів у Грузії та Україні: порівняльний аспект [Електронний ресурс] / Аносова Ю. В.. – 2016. – Режим доступу до ресурсу:

http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9848/Anosova_Yurysdyktsiia_Mizhnarodnoho_kryminalnoho.pdf

2. Антонович М. Міжнародне право: навч. посіб. / М. Антонович; МОН України. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 379 с.

3. Богуш Г. Международный уголовный суд и проблемы становления международного уголовного правосудия / Г. Богуш // Международный уголовный суд: проблемы, дискуссии, поиск решений / под ред. Г. И. Богуша, Е. Н. Трикоз. – М. : Европейская Комиссия, 2008. – 792 с.

4. Боднар Н.А. Проблема ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду в світлі європейського вибору України [Електронний ресурс] / Боднар Н.А. // Журнал європейського і порівняльного права. – 2018. – Режим доступу до ресурсу:

<file:///C:/Users/User/Downloads/3479-12796-1-PB.pdf>

5. Важна К. А. Визначення агресії у сучасному міжнародному праві : матеріали наук.-практ. конф. // Україна і світ: Науковий журнал Факультету журналістики і міжнародних відносин Київського національного університету культури і мистецтв. – К. : КНУКіМ, 2016. – Вип.1. – С. 84-92.

6. Верле Г. Принципи міжнародного кримінального права / Герхард Верле. – Одеса: Фенікс, 2011. – 910 с.

7. Дрьоміна Н. В. Юрисдикція міжнародних кримінальних судів і трибуналів : дис. канд. юр. наук : 12.00.11 / Дрьоміна Наталія Вікторівна – Одеса, 2005. – 240 с.

8. Дрьоміна Н.В. Международный уголовный суд: проблемы юрисдикции //Український часопис міжнародного права. – №4 (Спеціальний випуск: міжнародний кримінальний суд). – Київ, 2003. – С. 76 – 87.

9. Клименко А. Порухення прав людини в окупованому Росією Криму [Електронний ресурс] / Андрій Клименко // Freedom House. – 2015. – Режим доступу до ресурсу:

https://www.files.ethz.ch/isn/189799/CrimeaReport_Ukrainian_web.pdf

10. Кучевська С. П. Проблеми гармонізації законодавства України про кримінальну відповідальність та Статуту Міжнародного кримінального суду : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.08 / Кучевська Світлана Петрівна – Львів, 2009. – 19 с.

11. Одегов О., Гриценко Н. Злочини без покарання: порушення прав людини під час збройного конфлікту на сході України / О. Одегов, Н. Гриценко; за заг. ред. В. Щербаченка // ГО «Східноукраїнський центр громадських ініціатив». – К., 2018. – 64 с.

12. Погосян А.А. Юрисдикція міжнародного кримінального суду [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу:
<http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/3462/%D0%9F%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D1%81%D1%8F%D0%BD.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

13. Репецький В.М. Міжнародне публічне право: Підручник / В.М. Репецький. — К, 2011. — 437 с.

14. Abdullahi Aress Mohamed. The Role of The International Criminal Court In Enforcing Human Rights Law / Abdullahi Aress Mohamed. – Eldoret, Kenya, 2014. – 95 с.

15. Antonio Cassese. The Statute of the International Criminal Court: Some Preliminary Reflections [Електронний ресурс] / Antonio Cassese. – 1999. – Режим доступу до ресурсу:
<http://ejil.org/pdfs/10/1/570.pdf>

16. Cedric Ryngaert, Universal Jurisdiction in an ICC Era, 14 Eur. J. Crime Crim. L. & Crim. Just. 46, 2006.

17. Cherif Bassiouni. Statute of the International Criminal Court: Documentary History, 1999.

18. Cherif Bassiouni. The Normative Framework of International Humanitarian Law: Overlaps, Gaps and Ambiguities, 8 Transnat'l L. & Contemp. Probs. 199, 203, 1998.

19. Felix E. Eboibi. Jurisdiction Of The International Criminal Court: Analysis, Loopholes And Challenges [Електронний ресурс] / Felix E. Eboibi. – 2012. – Режим доступу до ресурсу:
<file:///C:/Users/Guest/Downloads/136309-364973-1-SM.pdf>

20. Frulli M. Pubblicato in A. Cassese, P. Gaeta, J.Jones (eds.), *The Rome Statute of the the International Criminal Court. A Commentary*, Oxford, Oxford University Press, 2002, vol.I, pp. 527-541
21. J.K. Kleffner, *Complementarity in the Rome Statute and National Criminal Jurisdictions*, 2008.
22. L. Rao Penna, *The International Criminal Court*, 1 *Sing. J. Int'l & Comp. L.* 227, 1997.
23. Leila Nadya Sadat. *The International Criminal Court and the transformation of international law: justice for the new millennium*, 2002. p. 4.
24. Leila Sadat Wexler. *First Committee Report on Jurisdiction, Definition of Crimes and Complementarity. – The International Criminal Court: Observations and Issues Before the 1997-98 Preparatory Committee*
25. Linda E. Carter, *The Principle of Complementarity and the International Criminal Court: The Role of Ne Bis in Idem*, 8 *Santa Clara J. Int'l L.* 165, 2010.
26. Marchuk I. *Ukraine and the International Criminal Court: Implications of the Ad Hoc Jurisdiction Acceptance and Beyond* [Електронний ресурс] / Iryna Marchuk // *Vanderbilt Journal of Transnational Law*. – 2016. – Режим доступу до ресурсу:
<https://www.vanderbilt.edu/jotl/wp-content/uploads/sites/78/2.-Marchuk.pdf>
27. Marijana Konforta; Maja Munivrana Vajda, *The Principle of Complementarity in the Jurisprudence of the ICC*, 3 *Zagreb L. Rev.* 9, 2014.
28. Markus Wagner, *ICC and Its Jurisdiction – Myths, Misperceptions and Realities*, 7 *Max Planck Y.B. U.N.L.* 409, 2003.
29. Michael P. Scharf. *The Special Court for Sierra Leone* [Електронний ресурс] / Michael P. Scharf. – 2000. – Режим доступу до ресурсу:
<https://www.asil.org/insights/volume/5/issue/14/special-court-sierra-leone>
30. Michael P. Scharf. *The tools for enforcing international criminal justice in the new millennium: lessons from the Yugoslavia Tribunal*// *DePaul Law Review*. – Vol. 49.– № 4.– Summer 2000. –P. 925 – 979.

31. Pubblicato in A.Cassese, P.Gaeta, J.Jones (eds.), The Rome Statute of the the International Criminal Court. A Commentary, Oxford, Oxford University Press, 2002, vol.I, pp. 527-541.

32. Roy S. Lee, Introduction: The Rome Conference and its contributions to International Law, in The International Criminal Court: The Making of the Rome Statute 1, 1999.

33. Sarah Williams, MH17 and the International Criminal Court: A Suitable Venue, 17 Melb. J. Int'l L. 210, 2016.

34. Sascha Rolf Luder, The legal nature of the International Criminal Court and the emergence of supranational elements in international criminal justice, 84 Int'l Rev. Red Cross 79, 2002.

Електронні ресурси

1. Гнатовський М. Україна та Міжнародний кримінальний суд: конституційний аспект [Електронний ресурс] / Микола Гнатовський // Українське право. – 2016. – Режим доступу:

http://ukrainepravo.com/international_law/public_international_law/ukrayina-tamizhnarodnyy-kryminalnyy-sud-konstytutsiynyy-aspekt/

2. Державне підприємство «Інформаційні судові системи». Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс] / Державне підприємство «Інформаційні судові системи» – Режим доступу до ресурсу:

<http://www.reyestr.court.gov.ua/>

3. Задоя Константин. Коментар експерта платформи «Правозахисний порядок денний» у статті «Римський Статут: Подружитися з Гаагою» [Електронний ресурс] / Задоя Константин, Чабарай Анна // Тиждень.ua. – 2018. – Режим доступу до ресурсу:

<https://tyzhden.ua/Politics/214379>

4. Міністерство закордонних справ України. Україна визнала юрисдикцію Міжнародного кримінального суду стосовно злочинів проти людяності та воєнних злочинів (укр./рос.) [Електронний ресурс] / Міністерство

закордонних справ України // Офіційний веб-сайт МЗС. – 2015. – Режим доступу до ресурсу:

<https://mfa.gov.ua/ua/press-center/comments/4121-ukrajina-viznala-jurisdikciju-mizhnarodnogo-kriminalnogo-sudu-stosovno-zlochiviv-proti-lyudyanosti-ta-vojennih-zlochiviv>

5. Оксана Сенаторова. Україні невігідна відсутність ратифікації Римського Статуту з боку Росії [Електронний ресурс] / Оксана Сенаторова // UCU Rule of Law Lecture Series – Режим доступу до ресурсу:

<http://law.ucu.edu.ua/okzana-senatorova-ukrayini-nevygidna-vidsutnist-ratyfikatsiyi-rymskogo-statutu-z-boku-rosiyi/>

6. Amnesty International. Press release: Eastern Ukraine: Both Sides Responsible for Indiscriminate Attacks [Електронний ресурс] / Amnesty International. – 2014. – Режим доступу до ресурсу:

<https://www.amnesty.org/en/press.releases/2014/>

7. European Parliament. Ukraine: timeline of events [Електронний ресурс] / European Parliament. – 2016. – Режим доступу до ресурсу:

<http://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/world/20140203STO34645/ukraine-timeline-of-events>

8. Human Rights Watch. Report, Rights in Retreat: Abuses in Crimea, [Електронний ресурс] / Human Rights Watch. – 2014. – Режим доступу до ресурсу:

<https://www.hrw.org/report/2014/11/17/rights-retreat/abuses-crimea>

9. International Criminal Court. Core ICC texts [Електронний ресурс] / International Criminal Court – Режим доступу до ресурсу:

<https://www.icc-cpi.int/resource-library#legal-texts>.

10. International Criminal Court. Elements of Crimes [Електронний ресурс] / International Criminal Court – 2010. - Режим доступу до ресурсу:

<https://www.icc-cpi.int/resource-library/Documents/ElementsOfCrimesEng.pdf>.

11. International Criminal Court. Georgia. Situation in Georgia ICC-01/15 [Електронний ресурс] / International Criminal Court // Official website of the ICC – Режим доступу до ресурсу:

<https://www.icc-cpi.int/georgia>

12. International Criminal Court. Information for affected communities of the situation in Ukraine [Электронный ресурс] / International Criminal Court // Official ICC website – Режим доступа до ресурсу:

<https://www.icc-cpi.int/ukraine>

13. International Criminal Court. Regulations of the Court [Электронный ресурс] / International Criminal Court. – 2004. – Режим доступа до ресурсу:

https://www.icc-cpi.int/resource-library/Documents/RegulationsCourt_2017Eng.pdf

14. International Criminal Court. Rules of Procedure and Evidence [Электронный ресурс] / International Criminal Court – 2002. - Режим доступа до ресурсу:

<https://www.icc-cpi.int/resource-library/Documents/RulesProcedureEvidenceEng.pdf>

15. International Criminal Court. The Court Today [Электронный ресурс] / International Criminal Court. – 2018. – Режим доступа до ресурсу:

<https://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/publications/TheCourtTodayEng.pdf>

16. International Criminal Court. The ICC at a Glance [Электронный ресурс] / International Criminal Court. – 2016. – Режим доступа до ресурсу:

<https://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/docs/ICCAAtAGlanceEng.pdf>

17. International Criminal Court. Understanding the International Criminal Court [Электронный ресурс] / International Criminal Court – Режим доступа до ресурсу:

<https://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/publications/UICCEng.pdf>

18. Netherlands Public Prosecution Service. Criminal investigation MH17 [Электронный ресурс] / Netherlands Public Prosecution Service – Режим доступа до ресурсу:

<https://www.om.nl/onderwerpen/mh17-crash/>

19. Nika Jeiranashvili. Georgia – A Unique Case For The ICC [Электронный ресурс] / Nika Jeiranashvili. – 2017. – Режим доступа до ресурсу:

<https://www.ijmonitor.org/2017/03/georgia-a-unique-case-for-the-icc/>

20. Nika Jeiranashvili. The Georgian Experience: A Story of How the ICC is Failing Victims in its First Case Outside Africa [Електронний ресурс] / Nika Jeiranashvili. – 2018. – Режим доступу до ресурсу:

<https://www.ijmonitor.org/2018/05/the-georgian-experience-a-story-of-how-the-icc-is-failing-victims-in-its-first-case-outside-africa/>

21. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, United Nations Human Rights Monitoring Mission in Ukraine. Accountability for killings in Ukraine from January 2014 to May 2016, [Електронний ресурс] / Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, United Nations Human Rights Monitoring Mission in Ukraine. – 2016. – Режим доступу до ресурсу:

<https://www.ohchr.org/en/countries/enacaregion/pages/uareports.aspx>

22. The Editors of Encyclopaedia Britannica. Encyclopaedia Britannica [Електронний ресурс] / The Editors of Encyclopaedia Britannica. – 2018. – Режим доступу до ресурсу:

<https://www.britannica.com/topic/International-Criminal-Court>

23. United Nations. Penal matters. International Criminal Court [Електронний ресурс] / United Nations // United Nations Treaty Collection – Режим доступу до ресурсу:

<https://treaties.un.org/doc/Publication/MTDSG/Volume%20II/Chapter%20XVIII/xviii-10.en.pdf>

24. Yuriy Sergeyev. Statement, United Nations Human Rights Monitoring Mission Deployed to Crimea amid Crisis between Russian Federation, Ukraine [Електронний ресурс] / Yuriy Sergeyev // Security Council, 7144th Meeting (PM). – 2014. – Режим доступу до ресурсу:

<http://www.un.org/press/en/2014/sc11328.doc.htm>

Практика Міжнародного кримінального суду

1. Pre-Trial Chamber I. Second Warrant of Arrest for Omar Hassan Ahmad Al Bashir [Електронний ресурс] / Pre-Trial Chamber I – Режим доступу до ресурсу:

https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2010_04825.PDF

2. Pre-Trial Chamber I. Warrant of arrest. Situation in the Democratic Republic of the Congo In the Case of the Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo [Електронний ресурс] / Pre-Trial Chamber I – Режим доступу до ресурсу:

https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2006_02234.PDF

3. Pre-Trial Chamber II, Situation in the Republic of Kenya, Decision Pursuant to Article 15 of the Rome Statute on the Authorization of an Investigation into the Situation in the Republic of Kenya, ICC-01/09-19, § 27-35, Mar. 31, 2010.

4. Pre-Trial Chamber II. Decision under article 87(7) of the Rome Statute on the non-compliance by Jordan with the request by the Court for the arrest and surrender of Omar Al-Bashir [Електронний ресурс] / Pre-Trial Chamber II // ICC-02/05-01/09. – Режим доступу до ресурсу:

https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2017_07156.PDF

5. Second Warrant of Arrest for Omar Hassan Ahmad Al Bashir, 12 July 2010, ICC-02/05-01/09-95.

6. The Prosecutor v. Joseph Icony, Vincent Otti, Okot Odhiambo, Dominic Ongwen, 10 March 2009, ICC-02/04-01/05.

7. Warrant of Arrest for Omar Hassan Ahmad Al Bashir”, 4 March 2009, ICC-02/05-01/09-1.

Звіти Офісу Прокурора Міжнародного кримінального суду

1. The Office of the Prosecutor. Report on Preliminary Examination Activities 2015 [Електронний ресурс] / The Office of the Prosecutor. – 2015. – Режим доступу до ресурсу:

<https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/OTP-PE-rep-2015-Eng.pdf>

2. The Office of the Prosecutor. Report on Preliminary Examination Activities 2016 [Електронний ресурс] / The Office of the Prosecutor. – 2016. – Режим доступу до ресурсу:

https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/161114-otp-rep-PE_ENG.pdf

3. The Office of the Prosecutor. Report on Preliminary Examination Activities 2017 [Электронный ресурс] / The Office of the Prosecutor. – 2017. – Режим доступа до ресурсу:

https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/2017-PE-rep/2017-otp-rep-PE_ENG.pdf

4. The Office of the Prosecutor. Report on Preliminary Examination Activities 2018 [Электронный ресурс] / The Office of the Prosecutor. – 2018. – Режим доступа до ресурсу:

<https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/181205-rep-otp-PE-ENG.pdf>